

ŠPORT AKO CESTA Z GETA

Elena Gallová Kriglerová

Zuzana Havírová

Alena Holka Chudžíková

Názov: ŠPORT AKO CESTA Z GETA

Vydalo:

Centrum pre výskum etnicity a kultúry

Dobrovičova 3

811 02 Bratislava

www.cvek.sk

Autorky:

Elena Gallová Kriglerová

Zuzana Havírová

Alena Holka Chudžíková

„Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu výlučne zodpovedá Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK).“

Text neprešiel jazykovou úpravou.

OBSAH

Úvod	5
1. Metodológia	6
2. Šport ako nástroj začleňovania	7
2.1 Teoretické východiská	7
2.2 Začleňovanie menšín prostredníctvom športu - výskumné zistenia zo zahraničia.....	9
2.1.1 Vytváranie vzťahov a väzieb – sociálny kapitál	9
2.1.2 Budovanie súdržnej komunity	10
2.1.3 Rasizmus, negatívne postoje a šport.....	11
2.1.4 Fyzické a mentálne zdravie.....	12
2.1.5 Dopad na rôzne oblasti života	13
3. Šport vo verejných politikách.....	13
3.1 Šport pre všetkých	14
3.2 Školský šport.....	17
3.3 Šport vo verejnom záujme.....	19
4. Športovanie a rómske deti.....	21
4.1 Úloha rodiny a ďalších aktérov	22
4.2 Interetnické vzťahy a predsudky	23

5. Prípadové štúdie	25
5.1 Rómske deti a šport – lokalita východné Slovensko	26
VÝBER LOKALITY	26
MOŽNOSTI ŠPORTOVANIA V LOKALITE	26
ŠPORTOVANIE RÓMSKYCH DETÍ	28
VÝZNAM ŠPORTU PRE DETI	29
PODMIENKY PRE ŠPORTOVANIE DETÍ	32
PODPORA VÝRAZNÝCH TALENTOV	35
ČO BY POMOHLA DO BUDÚCNOSTI	36
ZHRNUTIE – ZÁKLADNÉ ZISTENIA	37
5.2 Rómske deti a šport – lokalita západné Slovensko	38
VÝBER LOKALITY	38
MOŽNOSTI ŠPORTOVANIA V LOKALITE	39
VÝZNAM ŠPORTU PRE DETI	40
RÓMSKI RODIČIA A ŠPORT	41
RÓMSKE DETI A ŠPORT	41
NÁROKY NA RODINU	43
PODPORA TALENTOV	44
POTREBY V OBLASTI ŠPORTOVANIA DETÍ	45
ZHRNUTIE – ZÁKLADNÉ ZISTENIA	46
Záverečné zhrnutie	48

Úvod

Šance rómskych detí, že nebudú vo vzdelávaní segregované a že získajú kvalitné vzdelanie¹ a tak sa vymania z chudoby sú nízke. V nasledujúcej štúdii sme si položili otázku, aká je situácia v oblasti športu, aké sú existujúce možnosti venovať sa športovým aktivitám a či sú tieto možnosti dostupné a využívané aj rómskymi deťmi. Do úvahy sme brali šport ako súčasť vzdelávania na školách, možnosť športovať v bežných športových kluboch rôznych športových odvetví a tiež oblasť vrcholového športu. K myšlienke venovať sa téme integrácie Rómov prostredníctvom športu nás priviedol príbeh Annamárie z Moldavy nad Bodvou, ktorá vyhrala školské bežecké preteky bez potrebného vybavenia obutá len v balerínkach.

Hoci na európskej úrovni existuje viacero politických dokumentov týkajúcich sa športu, téme integrácie Rómov do spoločnosti prostredníctvom športu doposiaľ nebola venovaná dostatočná pozornosť. Európska charta o športe z roku 1992 definuje šport ako fenomén, ktorý zahŕňa všetky formy pohybovej aktivity, cieľom ktorých je prostredníctvom príležitostnej alebo organizovanej činnosti preukázať zvýšenú telesnú zdatnosť a duševnú pohodu ľudí, podstatou by mala byť radosť z pohybu, telesný a duševný rozvoj. Jeho dosah v dnešnej dobe má však oveľa väčší rozmer, šport je súčasťou takmer každej kultúry, ktorá vo svete existuje a ovplyvňuje život človeka už odmalička. Môžeme však mať oprávnené pochybnosti o tom, či je šport rovnako dostupný pre všetky kategórie ľudí, či nie je skôr výsadou pre ekonomicky silnejšie vrstvy spoločnosti.

V tejto štúdii sme sa zamerali na analýzu politík v oblasti športu a toho, či existujúce možnosti a podmienky umožňujú integráciu rómskych detí do športových aktivít. Na príklade dvoch konkrétnych lokalít popisujeme úlohy rôznych aktérov v oblasti športu, teda škôl, rodičov, športových klubov, lokálnej a regionálnej samosprávy. Mapujeme existujúce športové možnosti v daných lokalitách, mieru zapojenia rómskych detí do športových aktivít, opatrenia a politiky lokálnych a regionálnych aktérov. Zaoberáme sa tým, aké sú možnosti a naopak bariéry toho, aby rómske deti mohli využívať existujúce možnosti v oblasti športu, aký význam to má pre ich rozvoj a začlenenie do spoločnosti. V závere každej prípadovej štúdie popisujúcej výskumnú lokalitu sumarizujeme základné zistenia.

¹ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2017), Second European Union Minorities and Discrimination Survey (EU MIDIS II).

1. Metodológia

Oblasť integrácie prostredníctvom športu doposiaľ nebola súčasťou vládnych ani európskych stratégií začleňovania Rómov a ani politiky v oblasti športu. Na Slovensku sa zatiaľ nerealizoval žiaden komplexný výskum, ktorý by mohol slúžiť pre nastavenie verejných politik. Dokument *Európska charta o športe*² svojím obsahom deklaruje právo každého jednotlivca venovať sa športu, ktorý zahŕňa všetky formy telesných aktivít, ktoré prostredníctvom príležitostnej alebo organizovanej účasti vedú k preukazovaniu alebo zvyšovaniu telesnej zdatnosti a duševnej pohody, formujú sociálne väzby alebo umožňujú dosahovať výsledky v súťažiach na všetkých úrovniach. Ďalej vylučuje akúkoľvek diskrimináciu v prístupe k športovým zariadeniam alebo k športovým činnostiam na základe pohlavia, rasy, farby pleti, jazyka, náboženstva, politického alebo iného presvedčenia, štátnej príslušnosti, sociálneho alebo etnického pôvodu, majetku, pôvodu alebo iného statusu. A tiež zdôrazňuje potrebu koordinácie rozvoja a podpory športu a potrebu zabezpečenia športu finančnými prostriedkami z centrálnej, regionálnej a miestnej úrovne, prostriedkami kombinovanej verejnej a súkromnej finančnej podpory a utvorením možností pre tvorbu vlastných zdrojov športového sektora.

Charta ďalej okrem iného rámcuje prístup k športu ako súčasť ľudských práv. Určuje vládam, aby vytvorili priestor pre deti a mládež na získanie základných športových zručností, aby mali prístup k športovým aktivitám a aby mali možnosť športovať v bezpečnom a zdravom prostredí. Ďalej, aby každý kto má záujem a schopnosti dostal možnosť zlepšovať svoje športové výkony, aby nikto nebol diskriminovaný na základe etnicity, zdravotného postihnutia, alebo iného znevýhodnenia. Charta formuluje požiadavku ochrany športovcov pred rôznymi formami zneužívania vrátane sexuálneho.

Ďalej v našej štúdií vychádzame z analýzy existujúcich politických dokumentov a legislatívy z oblasti športu a špecificky podpory športovania detí a mládeže a kvalitatívneho výskumu, ktorý sme zrealizovali v dvoch vybraných lokalitách. Uskutočnili sme tiež kvalitatívne polo-štrukturované rozhovory s aktérmi na národnej úrovni. Kritériami pre výber výskumných lokalít bola prítomnosť rómskej komunity v lokalite, existujúca športová infraštruktúra, teda športové kluby, v ktorých je možné sa venovať rôznym športom a podpora samosprávy pre oblasť športu. Výskumné lokality sme zároveň volili tak, aby boli v regiónoch, ktoré sú v rozličnej socio-ekonomickej situácii, aby sme mohli sledovať dopad tohto kritéria na podmienky a zapojenosť rómskych detí v oblasti športu.

Respondentmi rozhovorov v lokalitách boli:

- Zástupcovia lokálnej a regionálnej samosprávy,
- Školy a športové kluby fungujúce pri školách,
- Centrum voľného času,
- Komunitné centrum,
- Športové kluby a organizácie,
- Rodičia rómskych detí.

² Rada Európy, Výbor ministrov (1992), Odporúčanie č. R (92) 13 REV, *Európska charta o športe*, dostupné na: <https://www.minedu.sk/europska-charta-o-sporte/>.

Na národnej úrovni sme zrealizovali výskumné rozhovory so zástupcami inštitúcií, ktorých sa téma podpory a rozvoja športu týka, alebo vyvíjajú aktivity v oblasti integrácie Rómov. Respondentmi týchto rozhovorov boli zástupcovia Úradu splnomocnenca Vlády SR pre rómske komunity, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu, Slovenskej asociácie športu na školách a ďalších aktérov, ktorí vstupujú do tvorby politiky v oblasti športu.

2. Šport ako nástroj začleňovania

2.1 Teoretické východiská

Problém sociálneho vylúčenia je neoddeliteľnou súčasťou úvah o legitimitě sociálneho poriadku, či sociálnej súdržnosti. Vynorenie tohto pojmu vo filozofickom diskurze súvisí s rozvojom koncepcií spravodlivosti spojených s pojmom uznania a s odklonom od teórií distributívnej spravodlivosti smerom k požiadavke uznania rôznych znevýhodnených skupín. Jadrom tohto pojmu je fakt, že sociálne vylúčení jednotlivci, ale i celé skupiny sa nepodieľajú rovnakou mierou na materiálnych a nemateriálnych zdrojoch spoločnosti, čo vedie k ich sociálnej izolácii. Hlavný problém s definíciou sociálneho vylúčenia spočíva v tom, že je ťažké nájsť jednotiaci atribút všetkých jeho možných foriem. V literatúre prevláda názor, že pojem sociálneho vylúčenia zahŕňa širokú škálu príčin sociálnych nerovností. Uvádzajú sa tieto dimenzie sociálneho vylúčenia: ekonomická (nedostatočný prístup na trh práce, nezamestnanosť), politická (nedostatočný prístup k rozhodovacím procesom), morálna (stereotypy a predsudky o morálnych kvalitách menšín), kultúrna (vylúčenie zo spoločných kultúrnych zvyklostí v spoločnosti, tradične spojených s náboženstvom, jazykom a národnosťou) a sociálna (nedostatok občianskych a sociálnych práv, nedostatočný prístup k zdravotnej, starostlivosti, vzdelávaniu, sociálnym službám, atď.).³ Podľa iných autorov je jednotlivec sociálne vylúčený vtedy, ak geograficky býva v spoločnosti, ale nemôže participovať na bežných činnostiach, tak ako ostatní ľudia. Hoci by sa rád na nich podieľal, bránia mu v tom faktory, ktoré sú často mimo jeho kontroly.⁴

V konceptualizácii sociálneho vylúčenia podľa Wolffa, Shalita, či Andersonovej sa kladie dôraz na sociálne procesy a praktiky, ktoré stoja v pozadí vzniku a reprodukcie sociálnych nerovností bez ohľadu na ich konkrétny zdroj a podobu. Z tohto hľadiska napríklad nezamestnanosť vedie nielen k nižšiemu príjmu, ale aj k strate vzťahov v zamestnaní. Vylúčenie z trhu práce sa často spája aj s vylúčením z iných spoločenských oblastí. V tomto diskurze sú problémy distributívnej spravodlivosti druhotné vo vzťahu k takej forme dobra, akou je pristupovanie k ľuďom s rovnakou úctou a rešpektom. Hlavným cieľom verejnej politiky potom nie je distribučná rovnosť, ale rovnosť v sociálnych vzťahoch, ktorá vyžaduje

³ Sedová, T. (1977), K problematike exklúzie z pohľadu politickej a sociálnej filozofie. In: Sedová, T. – Čambáliková, M. (eds.), Exklúzia a sociálna situácia na Slovensku. Bratislava: VEDA, 13-25.

⁴ Burchardt, T. - Le Grand, J. - Piachaud, D. (2002), Degrees of exclusion: Developing a dynamic, multidimensional measure. In: Hills, J. – Le Grand, J. – Piachaud, D. (eds.), Understanding Social Exclusion. Cambridge: Cambridge University Press, 30-43.

odstrániť sociálne vytvorený útlak a vytvoriť podmienky plnej integrácie do spoločnosti. Andersonová ukazuje, že segregácia nielen že je nespravodlivá, ale aj podkopáva demokraciu.

Segregácia nie je len priestorová v tom zmysle, že uzatvára znevýhodnené skupiny do špecifického priestoru a inštitúcií, ale aj v tom zmysle, že spočíva vo vzájomných vzťahoch (zákony, normy, praktiky, zvyky), prostredníctvom ktorých je sociálna skupina izolovaná od ostatných. Podľa Andersonovej je segregácia fundamentálnou príčinou stigmatizácie, ktorá posilňuje sociálne vylúčenie určitých jednotlivcov, či skupín. Zatiaľ čo staršie typy stigmatizácie zdôrazňovali biologickú menejcennosť, nové obrazy odkazujú na nefunkčné sociálne normy správania, napríklad osamelé rodičovstvo, sociálnu závislosť, kriminalitu, nevzdelanosť a pod. Vytvárajú sa stereotypy, ktoré bránia začleneniu. Napríklad odborná kvalifikácia tých, ktorí zaujímajú určité pracovné roly v inštitúcii, sa zamieňa s kultúrnymi normami správania. Uchádzači o zamestnanie z iných kultúrnych skupín sa potom vnímajú ako nekvalifikovaní, pretože majú iný spôsob reči, oblečenia, iný osobný štýl a iné kultúrne záujmy. Priestorová segregácia už len posilňuje tieto obrazy, ktoré sú odolné proti akýmkoľvek dôkazom zo strany vylúčených skupín. Vzájomne izolované komunity majú tendenciu k odcudzeniu.⁵

Väčšinová spoločnosť, ktorá nepozná problémy a skúsenosti iných skupín, nemôže dostatočne efektívne prijímať rozhodnutia, ktoré prinášajú úžitok spoločnosti ako celku (a teda aj skupinám žijúcim na okraji spoločnosti), ale presadzuje len svoje vlastné záujmy. To sú dôvody, prečo sociálne vylúčenie nemožno odstrániť jednoduchou redistribúciou materiálnych zdrojov.⁶ Z predpokladu, že súčasné sociálne nerovnosti majú korene v segregácii a stigmatizácii, Andersonová vyvodzuje, že vhodným prostriedkom na odstránenie sociálnej nespravodlivosti a nerovnosti je integrácia, ktorá spočíva v komplexných vzájomných vzťahoch založených na princípe rovnosti. Vyžaduje to úplné začlenenie a participáciu všetkých členov spoločnosti ako rovnocenných vo všetkých spoločenských sférach, zvlášť v základných spoločenských inštitúciách, ktoré stanovujú príležitosti na uznanie, vzdelanie, ekonomický rozvoj, prístup k verejným formám dobra a politickej moci.⁷

Podľa Andersonovej integrácia sa musí realizovať v štyroch formách. Prvá predstavuje formálnu desegregáciu, ktorá spočíva v zrušení zákonov a verejných opatrení posilňujúcich sociálnu izoláciu. Druhá zahŕňa priestorovú integráciu, ktorá spočíva v začlenení príslušníkov všetkých sociálnych skupín ako rovnocenných do verejných inštitúcií a služieb. Obidve formy integrácie podľa Andersonovej vytvárajú predpoklady formálnej sociálnej integrácie, ku ktorej dochádza vtedy, keď členovia rôznych sociálnych skupín kooperujú v súlade s inštitucionálne definovanými rolami, a nie v súlade s rolami stanovenými na základe skupinových odlišností, či pôvodu. Vzniká tým aj neformálna sociálna integrácia, v rámci ktorej rôzne skupiny nielen žijú, pracujú a vzdelávajú sa, ale zároveň komunikujú medzi sebou navzájom ako rovnocenné. V každej fáze integrácie existuje potenciál narušiť stereotypy, možnosť znížiť vzájomne napäté vzťahy a posilňovať demokraciu. Podstatou Andersonovej argumentu je tvrdenie, že čím integrovanejšia je spoločnosť na všetkých úrovniach, tým viac z tejto rozmanitosti môže čerpať pri kolektívnom rozhodovaní. Demokracia sa totiž netýka len všeobecného volebného práva, ale vyžaduje aj inštitucionálne štruktúry a kultúru, ktorá systematicky reaguje na záujmy všetkých ľudí v každej oblasti spoločenského života.⁸

⁵ Palovičová, Z., *Sociálne vylúčenie z pohľadu normatívnej teórie*. Filozofia 68, 2013, Nr. 7, p. 595.

⁶ Anderson, E., *What is the point of equality?* Ethics, 109 (2), 1999. 287-337.

⁷ Anderson, E. (2010), *The Imperative of Integration*. Princetont: Princeton University Press.

⁸ Anderson, E. (2010), *The Imperative of Integration*. Princetont: Princeton University Press.

V duchu tohto prístupu sme sa zamerali na šport ako na nástroj sociálneho začlenenia detí z marginalizovaných rómskych komunití.

2.2 Začleňovanie menších prostredníctvom športu - výskumné zistenia zo zahraničia

V zahraničí sa realizovalo viacero výskumov, ktoré sa zaoberali tým, do akej miery môže šport prispievať k sociálnej inklúzii a súdržnosti. Práve v prípade menších a rôznych vylúčených skupín sa predpokladá, že podpora spoločných športových aktivít má viacero pozitívnych efektov na viaceré aspekty života, či už samotných menších, alebo aj celkovej spoločnosti. Z pohľadu menších ide práve o nástroje, ktorými sa ľudia z týchto skupín môžu stávať plnohodnotnými členmi spoločnosti (nielen vďaka športu, ale napríklad aj vďaka nemu). Zároveň sa hovorí o celkovom well-being, teda že aj vďaka športu môžu ľudia žiť plnohodnotne svoj život ako súčasť širšieho spoločenstva, pričom šport môže prispievať k napĺňaniu psychologických, fyzických aj sociálnych potrieb jednotlivcov a tým aj k vytváraniu zdravej a súdržnej spoločnosti.⁹ Tieto výskumy sa zameriavajú buď na zapájanie etnických menších, či vylúčených skupín, alebo (a to vo väčšej miere) migrantov a utečencov, ktorí prichádzajú do jednotlivých krajín a prechádzajú viac či menej úspešným procesom integrácie.

Napriek tomu, že v našom výskume sa zameriavame na tému zapájania rómskych detí a úlohu športu v tomto procese, používame na ilustráciu aj výskumy zamerané na migrantov, pretože ich situácia v spoločnosti býva často podobná napriek istým špecifikám.

2.1.1 Vytváranie vzťahov a väzieb – sociálny kapitál

Misener a Mason¹⁰ vo svojom texte poukazujú na to, že športovanie vytvára príležitosti na vzájomné spoznávanie, socializáciu a vytváranie kontaktov, priateľstiev a sietí. Rovnako má šport potenciál aj na posilňovanie sociálneho kapitálu medzi mladými ľuďmi. Výskumy ale poukazujú na to, že aby sa vytvárali efektívne väzby medzi mladými ľuďmi v rámci športových aktivít, je nevyhnutné, aby boli vytvárané v prostredí, kde sa zdôrazňuje rovnosť a kde má každý člen skupiny pocit prináležania a je tak aj hodnotený. Dôležité teda je, aby sa rasizmus z bežného života nepremietal aj do vzťahov v rámci športových aktivít. Šport za takýchto okolností môže pomôcť dať „dokopy“ deti a mladých z veľmi rôznorodých prostredí a posilňovať vzájomný rešpekt, spoznávanie a pochopenie iných. Tým môže prispievať k zmene postojov a prekonávaniu bariér.¹¹

Jedným z výskumov, ktoré môžu potvrdiť tento vzťah je analýza dopadov fungovania športových klubov v Kanade (konkrétne ich spojenie v organizovaní spoločného šampionátu), ktorý poukázal na to, že zapájaním mladých ľudí z prostredia menších sa výrazne zvýšila možnosť vytvárať sociálne siete (nie

⁹ Pozri viac: Casey, Payne, & Eime, 2009; Misener & Mason, 2006; Schulenkorf & Edwards, 2012.

¹⁰ Misener, L. - Mason, D. S., *Creating community networks: Can sporting events offer meaningful sources of social capital?* *Managing Leisure* 2006, 11(1), 39-56.

¹¹ Taylor, P. a kol. (2015), *A review of the Social Impacts of Culture and Sport*. Sport Industry Research Centre.

virtuálne) prostredníctvom zapájania do športových aktivít. Napríklad zapojenie týchto mladých do futbalovej ligy umožnilo až 93% z nich, aby si zlepšili sociálne väzby a až 96% z nich povedalo, že vďaka zapojeniu do tejto ligy si našli nových priateľov.¹²

Účastníci tohto výskumu zároveň poukazovali na to, že to, čo im pomáha vytvárať a udržiavať dobré vzťahy je spoločný záujem, ktorý nie je definovaný etnicky, nábožensky, ale mimo všetkých týchto kategórií – ako spoločný športový úspech. Do hry vstupuje aj fakt, že pri športových aktivitách nie je až natoľko nevyhnutné dokonale ovládať jazyk – šport sa hrá neverbálne, čo uľahčuje aj menšinám zapojiť sa.

V Holandsku bol realizovaný výskum postavený na porovnaní dvoch futbalových klubov, ktorý poukázal na to, že je veľmi dôležité, akým spôsobom je šport organizovaný a v akých podmienkach zapájanie menších prebieha. Na základe tohto výskumu sa ukázalo, že na jednej strane môže šport prehlbovať rasizmus a segregáciu, ak podporuje veľmi homogénne športové kluby a preferuje isté skupiny pred inými, na druhej strane však môže prispievať k vytváraniu lepšieho sociálneho kapitálu medzi väčšinou a menšinami. Výskum bol realizovaný ako metóda vyhodnotenia projektu na zvýšenie sociálneho kapitálu v týchto kluboch. Po realizovaní projektu sa ukázalo, že sa výrazne posilnili interetnické väzby, zlepšili sa vzťahy, poklesla agresivita medzi hráčmi a zlepšila sa aj úroveň hry (fair play). Dôležitým zistením bolo, že tieto väzby sa preniesli aj mimo prostredie športových klubov do bežného života.¹³ Výskumníci v tejto oblasti však poukazujú na to, že na jasné dokázanie pozitívneho vplyvu športu na vytváranie sociálnych väzieb a sociálneho kapitálu by bol potrebný ešte hlbší a podrobnejší výskum a treba byť najmä opatrný v tom, ako sa interetnické aktivity v športe realizujú, aby nemali opačný efekt – neprehlbovali rasizmus, segregáciu a negatívne vzťahy medzi rôznymi skupinami, najmä z dôvodu veľkej súťaživosti v športe a častej agresivite, ktorá ho sprevádza.

2.1.2 Budovanie súdržnej komunity

Tak ako Misener a Mason¹⁴ poukázali na dôležitosť vytvárania väzieb a priateľstiev, poukazujú na to, že výsledkom týchto procesov je zlepšenie „komunitného ducha“, spoločnej identity, podpora vytvárania pocitu spoločného „my“, ale aj pozitívne ovplyvňovanie vzájomných postojov, interkultúrne učenie a zvyšovanie kultúrneho kapitálu. Schulenkorf a Edwards¹⁵ k tomu dodávajú, že práve podporou týchto atribútov sa zvyšuje sociálna kohézia. U novo prichádzajúcich skupín sa vďaka týmto aktivitám môže podporovať pocit prináležania k spoločnej komunite a uľahčujú ich adaptáciu na nové podmienky, do ktorých prišli.¹⁶

¹² Rich, K. – Misner, L. - Dubeau, D. (2014), Community Cup, We Are a Big Family: Examining Social Inclusion and Acculturation of Newcomers to Canada through a Participatory Sport Event.

¹³ Boonstra, N., *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 2014, Volume 23, Issue 4, pp. 23–38.

¹⁴ Misener, L. - Mason, D. S., Creating community networks: Can sporting events offer meaningful sources of social capital? *Managing Leisure*, 2006, 11(1), pp. 39-56.

¹⁵ Schulenkorf, N. - Edwards, D., Maximizing positive social impacts: Strategies for sustaining and leveraging the benefits of intercommunity sport events in divided societies. *Journal of Sport Management* 2012, 26, pp. 379-390.

¹⁶ Donnelly, P. - Coakley, J. (2002) *The Role of Recreation in Promoting Social Inclusion*. Toronto, ON: Laidlaw Foundation.

V európskom kontexte sa tejto téme venovali napríklad Amara, Aquilina, Henry and Taylor¹⁷, ktorí poukázali na to, že šport, ak je využívaný ako nástroj neformálneho vzdelávania, môže výrazne prispievať k vytváraniu interkultúrneho dialógu a tým prispievať k lepšej integrácii novo prichádzajúcich skupín migrantov.

Zároveň, pre akékoľvek kolektívne športové aktivity je veľmi dôležitá vnútorná súdržnosť daného kolektívu. Táto súdržnosť upevňuje vzťahy a podporuje dobré športové výsledky. Učí spolupráci a hľadaniu spoločného prospechu. Tak môže šport posilňovať aj postoje mladých ľudí smerom k svojim rovesníkom, upevňovať rešpekt. Takéto postoje sa potom môžu premietiť aj do širších komunít a budovať súdržnosť na širšej platforme ako len v športe.¹⁸

Participatívny akčný výskum úlohy športu pri budovaní súdržnej spoločnosti v prostredí, ktoré je etnicky významne rozdelené a kde sa obyvatelia necítia byť súčasťou jednej komunity bol realizovaný v západnom Anglicku. Na jednej strane väčšinové obyvateľstvo trpelo predsudkami a obavami z narastajúceho počtu migrantov a zároveň menšiny a migranti žijúci v lokalite pociťovali segregáciu a odmietanie obyvateľmi. Výsledky výskumu poukázali na to, že predstava, že samotným športom sa vyriešia animozity, konflikty a negatívne vzťahy medzi rozdelenými skupinami, bola veľmi utopická. Ako uvádzajú realizátori výskumu šport samotný nemôže zmeniť systém. Môže prispieť k určitej zmene, najmä ak je spojený s ďalšími systémovými zmenami a aktivitami smerujúcimi k odstraňovaniu nerovností a budovaniu spoločnej komunity a spoločenskej súdržnosti.¹⁹

2.1.3 Rasizmus, negatívne postoje a šport

V Kanade bol realizovaný výskum, ktorý sa zamerával na evaluáciu projektu zameraného na tému rovnosti v športe, konkrétne na príklade atletických klubov. Tento projekt vznikol ako reakcia na niekoľko rasovo motivovaných incidentov. Projekt sa orientoval na trénerov, ktorí dostali špeciálne vzdelávanie aj v téme rasizmu v športe. Spätná väzba od participantov projektu naznačuje, že sa vytvorila silná sociálna sieť participantov, od trénerov, cez hráčov až po dobrovoľníkov, ktorým sa podarilo v spoločnej komunite dosiahnuť elimináciu týchto rasových konfliktov a posilniť vzájomnú súdržnosť v tímoch.²⁰ Kanadský výskum o úlohe zapájania do športového šampionátu poukázal aj na dôležitosť budovania spoločnej identity a „oslavy multikulturalizmu“ ako základnej hodnoty, okolo ktorej bol šampionát postavený. Vďaka takémuto nastaveniu hodnôt sa mohol úplne každý cítiť byť súčasťou spoločnej komunity a došlo aj k eliminácii potenciálnych negatívnych vzťahov prameniacich z rasistických postojov.

¹⁷ Amara, M. - Aquilina, D. - Henry, I. - Taylor, M. (2004), *Sport and Multiculturalism*. Brussels: European Commission.

¹⁸ Eys, M. - Loughheed, T. - Bray, S. R. - Carron, A. V., *Perceptions of Cohesion by Youth Sport Participants*. Kinesiology and Physical Education Faculty Publications 2007. 7. Available at: http://scholars.wlu.ca/kppe_faculty/7

¹⁹ Meir, D., *The transformative potential of using participatory community sport initiatives to promote social cohesion in divided community contexts*. School of Health, Science and Technology, University Centre, Blackburn College, UK.

²⁰ Rich, K. - Misner, L. - Dubeau, D. (2014), "Community Cup, We Are a Big Family": Examining Social Inclusion and Acculturation of Newcomers to Canada through a Participatory Sport Event.

2.1.4 Fyzické a mentálne zdravie

V Británii bol realizovaný výskum o podpore zdravia prostredníctvom zapájania do športových aktivít na vzorke 7000 ľudí, ktorý ukázal nesporné benefity športovania na zlepšenie fyzického zdravia.²¹ Blair and Connely²² však poukazujú na to, že najlepšie výsledky sa dosahujú nie u tých, ktorí športovali a zvyšovali intenzitu športovania, ako skôr u tých, ktorí boli úplne neaktívni a začali športovať. To je dôležité aj pre zapájanie menšín – nejde totiž o to, aby podávali špičkové športové výkony, ale aby sa zapájali do fyzických aktivít a tým posilňovali jednak svoje individuálne schopnosti, ale aj podporovali sociálne začlenenie.

Ak aj nie sú jednoznačne potvrdené fyzické benefity, ukázal sa priamy dopad športovania na mentálne zdravie. Športovanie podľa výskumu Mutrie and Biddle²³ výrazne súvisí so znižovaním úzkostí, depresí a negatívnych nálad. Menšiny alebo migranti, ktorí sú vylúčení (alebo ešte nezapojení) do spoločnosti, často trpia práve týmito problémami. Výskum Amara, Aquilina, Henry and Taylor²⁴ priniesol dôkazy o tom, že šport hrá veľmi významnú úlohu v odstraňovaní pocitov izolácie a depresie u sociálne či etnicky vylúčených skupín, v tomto prípade novo prichádzajúcich migrantov v období prvotnej integrácie do spoločnosti.

Športové aktivity zároveň môžu deťom a mladých ľuďom patriacim k menšinám dať pocit významu, zmyslu života, zarámcovať ich fungovanie a podporiť ich v období, kedy môžu mať pocit, že ich život nikam nesmeruje a nemá žiaden zmysel, čo sa u sociálne vylúčených skupín stáva pomerne často.²⁵

Šport môže mať zároveň aj pozitívny dopad na sebahodnotenie detí a mladých. Fox²⁶ poukazuje na to, že toto pozitívne sebahodnotenie môže prichádzať od iných (športovcov, rodičov, rovesníkov) v súvislosti so športovými výkonmi a úspechmi. Podľa Sontroem and Morgan²⁷ sebavedomie môže prameniť v zlepšujúcej sa fyzickej kondícii a taktiež istým spôsobom k presvedčeniu, že niečo dokážem a môžem sa v tom zlepšovať. Fox však súčasne poukazuje aj na riziko opaku – veľmi kompetitívne prostredie a negatívne reakcie okolia majú významný potenciál sebavedomie znižovať. Práve v súvislosti so situáciou detí z prostredia menšín môže takéto súťaživé (a niekedy rasistické) prostredie negatívne ovplyvňovať sebahodnotenie detí a mladých. Preto je absolútne kľúčové, ako sú športové aktivity rámcované, podporované a manažované (aj) dospelými.

²¹ Roberts, K. - Brodie, D. A. (1992), *Inner-City Sport: Who Plays, and What are the Benefits?* Culembourg, Giordano Bruno.

²² Blair, S. N., - Connelly, J. C. (1996), *How much physical activity should we do? The case for moderate amounts and intensities of physical activity.* RESEARCH QUARTERLY FOR EXERCISE AND SPORT, 67(2), 193-205. EJ 533 437

²³ Biddle, S. J. H., - Mutrie, N. (2001), *Psychology of physical activity: Determinants, well-being and interventions.* New York, NY, US: Routledge.

²⁴ Amara, M. - Aquilina, D. - Henry, I. - Taylor, M. (2004), *Sport and Multiculturalism.* Brussels: European Commission.

²⁵ Centre for Leisure and Sport (2002), *Countme in. The dimensions of social inclusion through culture and sport.* Leeds University.

²⁶ Fox, K.R., *The physical self and processes in self-esteem development.* In: Fox, K.R. (ed.), *The physical self: From motivation to well-being,* Champaign, IL: Human Kinetics, pp. 113-119.

²⁷ Sonstroem, R. - Morgan, W., *Exercise and Self-Esteem: Rationale and Model.* *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 1989, 21, 329-337.

2.1.5 Dopad na rôzne oblasti života

Vo Veľkej Británii bol realizovaný výskum, ktorý analyzoval, do akej miery môže šport a projekty na podporu športu ovplyvňovať rôzne oblasti života mladých ľudí. Napríklad dopad na vzdelávacie výsledky žiakov sa v tomto prípade ukázali ako ambivalentné. Priamy vplyv na kognitívne funkcie detí a zlepšenie ich výsledkov neboli potvrdené, avšak sekundárne sa ich výsledky zlepšovali najmä vďaka entuziazmu, optimizmu a vzťahov, ktoré si deti vytvárali.²⁸ Zapájanie detí do športových aktivít malo vplyv aj na prevenciu kriminality, predovšetkým preto, že deti zapojené do rôznych športových aktivít mali viac organizovaný voľný čas a boli „pod kontrolou“ dospelých. Stanovené pravidlá, ak ich deti dokázali a mohli akceptovať, im štrukturovali voľný čas a dávali rámce pre fungovanie v spoločnosti. Výskum však poukázal na to, že veľmi záležalo od toho, nakoľko sa darilo mladých ľudí držať aktívnych v rámci športových aktivít.

V Maďarsku realizovali výskum o tom, ako chudoba ovplyvňuje participovanie v športe. Zamerali sa predovšetkým na rómsku populáciu, ktorá patrí medzi skupiny najviac ohrozené chudobou. Zistenia hovoria o tom, že sociálne vylúčenie sa vyskytuje v športe, ako aj v iných oblastiach spoločnosti, a šport môže byť tiež prostriedkom boja proti sociálnemu vylúčeniu a rozvoja sociálneho začlenenia. Vylúčené skupiny sa nachádzajú v beznádejnej situácii z hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho hľadiska, takže tento problém nemôžu prekonať samy. Dostávajú pomoc v niekoľkých ďalších oblastiach, ale v záležitostiach týkajúcich sa športu sú ponechaní na svoje vlastné zdroje.²⁹

3. Šport vo verejných politikách

Biela kniha Európskej únie o športe definuje šport ako všetky formy telesných aktivít, ktoré prostredníctvom príležitostnej alebo organizovanej účasti vedú kpreukazovaniu alebo zvyšovaniu telesnej zdatnosti a duševnej pohody, formujú sociálne väzby alebo umožňujú dosahovať výsledky v súťažiach na všetkých úrovniach. Súčasný šport je diferencovaný podľa mnohých kritérií, okrem iného sa môže deliť na rekreačný, výkonnostný, vrcholový šport a pod.

Na základe kritéria charakteristiky skupiny športujúcich, možno šport rozdeliť na tri základné oblasti. Prvou je šport pre všetkých, teda šport určený všetkým vekovým skupinám obyvateľov. Sústreďuje sa na rozvoj tých foriem telesnej výchovy a športu, ktoré svojimi prostriedkami prispievajú k zlepšeniu zdravia, k zvyšovaniu telesnej zdatnosti a regenerácií telesných a duševných síl človeka. Druhou oblasťou je šport detí a mládeže alebo tiež školský šport. A treťou oblasťou je športovo-talentovaná mládež, výkonnostný a vrcholový šport, resp. šport vo verejnom záujme. Táto činnosť je zabezpečovaná v spolupráci športových zväzov, športových klubov, zriaďovateľov škôl a rezortných stredísk prípravy športovej reprezentácie na základe legislatívne upravených podmienok.

²⁸ Centre for Leisure and Sport (2002), Countme in. The dimensions of social inclusion through culture and sport. Leeds University.

²⁹ Szabó Földesi, G. (2010), Social exclusion/Inclusion in the Context of Hungarian Sport. Physical culture and sport studies and research. University Budapest.

3.1 Šport pre všetkých

Šport pre všetkých je rekreačná aktivita uskutočňovaná rôznymi formami telesných cvičení a ďalšími záujmovými pohybovými činnosťami. Šport pre všetkých je významnou súčasťou systému športu. Ako špecifická športová činnosť, je určená všetkým vekovým skupinám obyvateľov, uskutočňovaná rôznymi formami telesných cvičení a druhmi športu za účelom telesného a duševného rozvoja, zlepšenia zdravia, duševnej pohody, tvorby optimálneho životného štýlu a uspokojovania osobných záujmov a potrieb. Šport pre všetkých propaguje a sprístupňuje športovanie čo najširšiemu okruhu ľudí. Šport vo voľnom čase musí byť prežívaný s radosťou a uspokojením. Jeho pozitívne účinky sa prejavujú skôr na psychike jedinca ako na jeho fyzickom stave. Tento fakt sa viaže predovšetkým k aktuálnemu prežívaniu pri samotnej aktivite, ktoré je dopĺňané následnými pocitmi z výsledkov tejto aktivity ako je napr. zlepšenie postavy, nadobudnutie sebadôvery, zlepšenie zdatnosti, upevnenie zdravia a pod. Účinky na telesnú zložku zdatnosti sú viditeľné až po dlhšej dobe v súlade so zákonitostami telesného zaťažovania. Podmienky pre šport pre všetkých by mali byť utvárané na viacerých úrovniach. Prvou je štátna správa a to prostredníctvom legislatívy, finančného zabezpečenia a kontroly. Ďalšou je regionálna samospráva prostredníctvom rozpracovania koncepcie a programu rozvoja telesnej kultúry na podmienky kraja, podporou organizácie športových podujatí a iných aktivít telesnej kultúry v kraji, podporou výstavby a prevádzkovania športových zariadení v školách, ktorých je zriaďovateľom, podporou výstavby a prevádzkovania športovej infraštruktúry, podporou využívania školských športových zariadení na telesnú kultúru obyvateľstva mimo času vyučovania. Ďalšou úrovňou je samospráva obcí a miest. Podmienky sa na tejto úrovni utvárajú prostredníctvom rozpracovania koncepcie a programu rozvoja telesnej kultúry samosprávneho kraja na podmienky obce, podporou organizovania športových podujatí a iných aktivít telesnej kultúry v obci, i podporou výstavby a prevádzkovania športových zariadení v školách, ktorých je zriaďovateľom, podporou výstavby a prevádzkovania športovej infraštruktúry, podporou využívania školských športových zariadení na telesnú kultúru obyvateľstva mimo času vyučovania. Školy a školské zariadenia sú ďalším dôležitým aktérom a to prostredníctvom umožnenia využívania školských, športových zariadení na telesnú kultúru obyvateľstva mimo času vyučovania. Dôležitú úlohu zohrávajú aj občianske združenia a to prostredníctvom participácie na zabezpečovaní niektorých úloh telesnej kultúry.

V našom výskume sme sa snažili analyzovať verejné politiky, ktoré rámujú tému športu, aby sme zistili, či sa téme začleňovania venujú aj iné oblasti, ako je sociálna alebo vzdelávacia. Okrem zákona o športe³⁰ je jedným z dôležitých materiálov aj Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu – Slovenský šport 2020, ktorá bola schválená uznesením vlády v decembri 2012.³¹ O koncepcii hovorili aj naši respondenti. Koncepciu pripravilo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v spolupráci so Slovenským paralympijským výborom, zástupcami vybraných športových zväzov a Fakulty telesnej výchovy a športu UK v Bratislave. Koncepcia športu bola vypracovaná v súlade s Bielu knihou o športe³², Oznámením Európskej komisie Európskemu parlamentu, Rade Európskej únie, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru

³⁰ Zákon č. 440/2015 Z.z. o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

³¹ Vláda SR (2012), Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu – Slovenský šport 2020. Uznesenie vlády SR č. 726 z 19.12.2012, číslo materiálu 40798/2012, dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/9263/1>

³² Európska komisia (2007), Biela kniha o športe [KOM (2007), 391 v konečnom znení], dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0391&from=SK>

a Výboru regiónov - Rozvíjanie európskeho rozmeru v športe³³ a ďalšími významnými dokumentmi v oblasti športu. Všetky tieto medzinárodné dokumenty zvyrazňujú úlohu športu v oblasti sociálneho začlenenia, integrácie a rovnakých príležitostí. Šport významne prispieva k hospodárskej a sociálnej súdržnosti a k vytváraniu lepšie integrovaných spoločností. Všetci občania by k športu mali mať prístup, preto je potrebné venovať pozornosť osobitým potrebám a situácii nedostatočne zastúpených skupín. Je nevyhnutné uvedomiť si špecifickú úlohu, ktorú môže zohrávať šport u mladých ľudí, u ľudí so zdravotným postihnutím a u ľudí pochádzajúcich zo znevýhodnených pomerov. Šport môže tiež posilniť integráciu migrantov a osôb s pôvodom v cudzine do spoločnosti, rovnako ako podporovať dialóg medzi kultúrami³⁴.

Šport vzhľadom na svoj charakter poskytuje dôležité možnosti sociálnych interakcií. Keďže do športového prostredia vstupujú často deti a mládež, má šport na ich socializácii v spoločnosti celkom zásadný vplyv. Šport okrem iného podporuje vývoj a posilnenie identity a následne aj spoločenskú integráciu.³⁵ Na dôležitosti postavenia športovania v procese socializácie sa zhodli všetci naši respondenti.

„Tolerancia, súdržnosť, komunikácia, to sú veci, ktoré sa nikde na hodinách nenaučia. To im dáva ten šport. Dáva im to, aby mohli v budúcnosti riešiť svoje problémy úplne iným spôsobom ako tí, ktorí nešportujú, pretože ten šport ich proste pripravuje na to, že keď trénuje, keď sa pohybuje, tak musí zo seba vydávať maximum, musí určité prekážky prekonať.“ (Slovenská asociácia športu na školách)

Pozreli sme sa teda na to, či bola sociálna interakcia zohľadňovaná pri tvorbe cieľov koncepcie. O podpore športu pre všetkých a úlohe socializácie a multikultúry obyvateľstva sa píše v prvom strategickom ciele. Pričom však ďalej sa nešpecifikujú cieľové skupiny či zainteresované strany, ako tomu je napríklad v druhom strategickom ciele koncepcie.³⁶ Podľa respondenta z Ministerstva školstva by nedostatočné pokrytie viacerých tém, ako aj inklúzie v koncepcii, mohlo byť obsiahnuté prostredníctvom novovznikajúceho Fondu na podporu športu.³⁷ Jednou z jeho nosných tém v rámci financovania by tak mohla byť aj podpora dlhodobých inkluzívnych prístupov v športových aktivitách.³⁸

V roku 2015 vstúpil do platnosti zákon č. 440/2015 o športe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý upravuje šport, osoby v športe, právne vzťahy pri športovej činnosti, pôsobnosť orgánov verejnej moci a orgánov verejnej správy v oblasti športu a opatrenia proti negatívnym javom v športe. Zákon tiež vymedzuje povinnosť pre samosprávne kraje vypracovať koncepciu rozvoja športu na podmienky samosprávneho kraja, podporovať výstavbu, modernizáciu, rekonštrukciu, údržbu a prevádzkovanie športovej infraštruktúry v samosprávnom kraji (paragraf 63). Kraj môže zriadiť so športovým zväzom a športovým klubom športové stredisko na vykonávanie športu pre všetkých so zameraním na mládež pod

³³ Európska komisia (2011), Oznámenie Európskej komisie Európskemu parlamentu, Rade Európskej únie, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov - Rozvíjanie európskeho rozmeru v športe [KOM (2011)12 v konečnom znení], dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:ef0025&from=SK>

³⁴ Európska komisia (2007), Biela kniha o športe [KOM (2007), 391 v konečnom znení], dostupné na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52007DC0391&from=SK>

³⁵ Slepíčka, P.- Hošek, V. - Hátlová, B. (2006), Psychologie sportu. Vyd. 1. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 230 s.

³⁶ Vláda SR (2012), Koncepcia štátnej politiky v oblasti športu – Slovenský šport 2020. Uznesenie vlády SR č. 726 z 19.12.2012, číslo materiálu 40798/2012, dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/9263/1>

³⁷ Zákon č. 310/2019 Z.z. o fonde na podporu športu. Pozri viac:

https://www.minedu.sk/data/files/9107_zakon-o-fonde-na-podporu-sportu.pdf

³⁸ Rozhovor so zástupcom Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR z dňa 9. 10. 2019.

vedením športového odborníka, ako aj podporovať organizovanie súťaží športu pre všetkých a športu zdravotne postihnutých v samosprávnom kraji.

Trnavský samosprávny kraj má vypracovanú koncepciu s názvom Koncepcia rozvoja telesnej kultúry a športu³⁹. Žilinský samosprávny kraj má rozpracovanú tému v rámci Regionálnej stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách na roky 2018-2022⁴⁰. Podobne aj Banskobystrický samosprávny kraj vložil koncepciu rozvoja športu do dokumentu s názvom Koncepcia rozvoja školstva, športu a mládeže v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2016-2020⁴¹. Bratislavský samosprávny kraj má taktiež vypracovanú Koncepciu rozvoja športu a mládeže⁴² a hovorí sa v nej, že okrem tradičných telovýchovných jednôt a športových klubov sa vo sfére športu pre všetkých aktivizujú aj iné subjekty s telovýchovným zameraním, napr. na rôzne netradičné pohybové aktivity populárne najmä medzi mladými. Mimo organizovaných aktivít je badateľný zvýšený záujem o neorganizované pohybové aktivity, najmä vo väčších mestách, pričom je rozhodujúce mnohokrát len zabezpečenie náročného športového zázemia. Školy vytvárajú športové krúžky, vo voľnom čase vytvárajú ponuku záujmových pohybových aktivít školy formou športových krúžkov, školské zariadenia prostredníctvom pravidelnej a nepravidelnej záujmovej činnosti, v mimovládnej sfére najmä športové kluby a v sociálnej oblasti najmä nízko prahové centrá a komunitné centrá. Tieto centrá navštevujú deti a mládež, ktoré sú ohrozené sociálnym vylúčením, prípadne sú to nízko príjmové skupiny, ktoré z finančných dôvodov nemôžu navštevovať záujmové krúžky.⁴³

Analýzou krajských dokumentov týkajúcich sa rozvoja športu sme nezaznamenali rozpracovanejší koncept, ktorý by sa venoval systematicky športovému začleňovaniu chudobných rómskych detí. Športovanie chudobných detí je ponechané na pleciach nízko-prahových centier alebo komunitných centier, poprípade iných organizácií, ktoré pracujú v oblasti pomoci sociálne slabším. Začleňovanie nie je vnímané ako zapojenie detí z chudobných rodín do bežných športových klubov a športových aktivít. Viacerí naši respondenti nemali vedomosť o tom, že by existovala cielená systematická podpora, resp. sociálny program pre deti zo sociálne slabšieho prostredia v oblasti športu. Čiastočná podpora skôr existuje na úrovniach konkrétnych športových klubov a je individuálna. Čo znamená, že kluby sa snažia riešiť prípadné ekonomické alebo sociálne nerovnosti svojich zverencov individuálne, čo však nie je postačujúce, ak chceme do športovania zapojiť čo najviac detí. Oveľa väčším prínosom by bola cielená podpora v podobe deklarovaného sociálneho programu pre deti zo sociálne a ekonomicky slabšieho prostredia, ktorá však nie je závislá od podpory klubov, ale vychádza priamo z koncepčných materiálov krajských samospráv.

³⁹ Trnavský samosprávny kraj, Koncepcia rozvoja telesnej kultúry v Trnavskom samosprávnom kraji, dostupné na: <https://www.trnava-vuc.sk/data/att/11048.pdf>

⁴⁰ Žilinský samosprávny kraj (2018), Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v Žilinskom samosprávnom kraji na roky 2018 – 2022, dostupné na: <https://www.zilinskazupa.sk/files/odbory/organizacny/2017/pozvanky/sas/8/5-strategia-2018-2022-osas.pdf>

⁴¹ Banskobystrický samosprávny kraj (2016), Koncepcia rozvoja školstva, športu a mládeže v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2016 – 2020, dostupné na: <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBBSK/Odd%20skolstva%20a%20mladeze/koncepcia%20C5%A1kolstva%202016%20-%202020.pdf>

⁴² Bratislavský samosprávny kraj (2016), Koncepcia rozvoja športu a mládeže v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja.

⁴³ Bratislavský samosprávny kraj (2016), Koncepcia rozvoja športu a mládeže v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja.

Úspešná boxerka Viktória

Viktória Danielová je mladé štrnásťročné dievča z Holíča, ktoré má rómsky pôvod. Ako jedenásťročná sa začala venovať boxu podľa vzoru svojho staršieho brata Kristiána v Boxing Clube Holíč. Ako hovorí jeden z jej trénerov, bol to talent od prvého okamihu. Techniku boxovania zvládala veľmi rýchlo a nevynechávala žiadny tréning. Pracovala na sebe veľmi tvrdo a výsledky nenechali na seba dlho čakať. Viktória začala vyhrávať turnaje a vo svojej váhovej kategórii dnes nepozná súperku na Slovensku, ktorú by neporazila. Na svojom konte má už vyše 30 zápasov a jej veľkým snom je ísť na olympijské hry. Uvedomuje si však, že cesta je ešte dlhá a je odhodlaná pokračovať ďalej. Paradoxne prehry so staršími súperkami ju posúvajú ďalej a každé víťazstvo jej dáva pocit šťastia a naplnenia. Zakladateľ a tréner Michal Jurkovič sa venuje klubu popri zamestnaní, avšak s plným nasadením a s podporou od mesta Holíč v priestoroch športovej haly na Kollárovej ulici. Samozrejme privítal by, ak by mali viac financií na chod klubu, ale teší ho, že má vo svojom tíme vynikajúcich boxerov a boxerky a taktiež aj trénerov. Trénerský tím tvoria okrem neho ešte jeho otec Ján Jurkovič, Marek Michálek, Roman Hříba a Roman Bielik. Aj trénerský tím je etnicky zmiešaný. Všetci tréneri vykonávajú činnosť v klube popri zamestnaní. Spoločne dávajú všetkým zverencom profesionálne vedenie a podporu. Podpora spočíva napríklad vo finančnej výpomoci, keď deti cestujú na zápasy. Michal Jurkovič si uvedomuje, že slabé ekonomické zázemie môže byť bariérou, pre ktorú by sa mohli talenty stratiť. Deti z chudobných rodín nemusia platiť členské príspevky a zabezpečujú im aj boxerskú výstroj. Klub je otvorený každý pracovný deň a je členom Slovenskej boxerskej federácie.

3.2 Školský šport

Ako sme už spomínali vyššie ďalšou oblasťou športu je tzv. školský šport. Je jedným z najvýraznejších prostriedkov športového pôsobenia na deti a mládež, pestuje v nich potrebu športu a pohybu ako samozrejmej súčasti zdravého životného štýlu, umožňuje im rozvíjať ich športové a pohybové schopnosti a zručnosti, poskytuje im zmysluplnú zábavu a je významným nástrojom v prevencii sociálno-patologických a drogových závislostí detí a mládeže. Prirodzená pohybová aktivita pri pozitívnom ovplyvňovaní vyvoláva aj zdravý vývoj človeka, ale je vhodná a účinná proti nebezpečenstvu vzniku civilizačných chorôb. Význam pohybu je mimoriadny a nemôžeme ho ničím nahradiť. Nedostatok aktívneho pohybu spôsobuje deťom pohyblivé a funkčné nedostatky.⁴⁴

Odporúčanie WHO je dosiahnuť, aby zdravý dospelý človek vo veku 18 až 65 rokov vykonával minimálne 30 minút fyzickej aktivity miernej intenzity, najmenej 5 dní v týždni. Školopovinná mládež by mala vykonávať denne 60 a viac minút fyzickej aktivity miernej až silnej intenzity. Pri deťoch v útlom veku by sa mal klásť dôraz na rozvoj pohybovej koordinácie. Špecificky je potrebné zaoberať sa problematikou prínosu pohybovej aktivity pre starších ľudí, nakoľko fyzická pohybová aktivita a športové podujatia umožňujúce spoločenské vyžitie starších posilňujú ich sociálne začlenenie, zvyšujú ich kvalitu života, pomáhajú udržiavať priaznivý zdravotný stav a sú zároveň prevenciou pred niektorými rozšírenými

⁴⁴ Belšan, P. (1980), Tělesná výchova pro 5.až 8. ročník základní školy. SPN, Praha.

chorobami, napr. kardiovaskulárneho charakteru.⁴⁵ Z národnej správy o zdraví z roku 2019 vyplýva, že jedna tretina jedenásťročných detí je obézna, namerali im 25 - 30 % tuku a dve tretiny nemajú dostatočnú fyzickú kondíciu.⁴⁶

Pohybová činnosť pôsobí na psychiku človeka, zvyšuje asertivitu, sebadôveru, znižuje depresiu, napätie a pod. Činnosť v rôznych sociálnych rolách, prispôsobenie sa, získanie sociálnych zručností, či zoznámenie sa s nimi a prijatie nových postojov pokladáme za základný prínos pohybových aktivít pre osobnosť človeka.⁴⁷ Šport dáva priestor pre nadväzovanie sociálnych kontaktov medzi účastníkmi a má svoje pravidlá, ktoré platia pre všetkých bez rozdielu a ich nedodržiavanie je symbolicky trestané. Pozitívne prínosy športu sú spájané s jeho výchovným a vzdelávacím pôsobením.⁴⁸

Športovo pohybová aktivita vo svojej podstate stimulátorom bio-psycho-sociálnej adaptácie na pohybové zaťaženie. Prostredníctvom adaptačných mechanizmov dochádza k morfológickým, somatickým, funkčným, psychickým zmenám, k zmenám sociálneho správania a v konečnom dôsledku k zvyšovaniu motorickej výkonnosti, telesnej zdatnosti, formovanie pohybových schopností a k upevňovaniu zdravia. Tieto prvky sú často označované ako zdravý životný štýl wellness. Je symbolom aj meradlom verejného zdravia populácie.⁴⁹

„Určite je športovanie veľmi dôležité. Z osobného hľadiska, ja keď som bol malý, takže šport je na prvom mieste, keď je pohyb, človeka je zdravý, má lepšiu chuť do života atď.“ (Rómsky futbalový tréner)

Telesná a športová výchova je jeden zo školských predmetov, ktorý primárne rozvíja motoriku detí a mládeže a ktorý toto v školskom prostredí pomáha zabezpečovať. Tu získavajú žiaci pohybové vzdelanie a vedomosti potrebné k starostlivosti o svoje zdravie a formuje sa ich vzťah k celoživotnej pohybovej aktivite, ako jednému z najúčinnějších prostriedkov prevencie porúch zdravia a zvyšovania kvality života. **Ekonomické prepočty ukazujú, že investovanie 1 eura do telesnej a športovej výchovy detí a mládeže na školách ušetrí v budúcnosti 3 eurá potrebné na liečenie porúch zdravia a civilizačných ochorení vyplývajúcich z ich pohybovej inaktivity.**⁵⁰ Na vyučovaní telesnej a športovej výchovy je cieľom umožniť žiakom osvojiť si, zdokonaľovať a upevňovať pohybové návyky a zručnosti na primeranej úrovni, zvyšovať svoju pohybovú gramotnosť, rozvíjať kondičné koordinačne schopnosti, zvyšovať všeobecnú pohybovú výkonnosť a zdatnosť prostredníctvom vykonávanej pohybovej aktivity, vytvárať trvalý vzťah k pohybovej aktivite, telesnej výchove a športu s ohľadom na záujmy žiakov, ich predpoklady a individuálne schopnosti ako súčasť zdravého životného štýlu a predpokladu celoživotnej starostlivosti o vlastné zdravie.⁵¹

Dôležitou organizáciou v tejto oblasti je Slovenská asociácia športu na školách, ktorá zastrešuje školský šport a podieľa sa na napríklad na tvorbe športových aktivít na škole či kalendára školských športových súťaží. Všetci naši respondenti sa zhodli v tom, že šport je súčasťou zdravého vývoja každého dieťaťa, teda

⁴⁵ WHO (2003), Health and Development through Physical Activity and Sport.

⁴⁶ Úrad verejného zdravotníctva (2019), Sociálne determinanty zdravia školákov. Národná správa o zdraví a so zdravím súvisiacom správaní 11, 13 a 15-ročných školákov na základe prieskumu uskutočneného v roku 2017/2018 v rámci medzinárodného projektu „Health Behaviour in School-aged Children“ (HBSC).

⁴⁷ Mazal, F. (2007), Hry a hraní pohledem ŠVP. HANEX, Olomouc; Charvát, M. (2002), Sociální aspekty sportovních aktivit. Paido, Brno.

⁴⁸ Slepíčková, I. (2001), Sport a volný čas adolescentů. FTVS UK, Praha.

⁴⁹ Blahutková, M. - Řehulka, E. - Dvořáková, Š. (2005), Pohyb a duševní zdraví. Paido, Brno.

⁵⁰ Klein, G. – Hardman, K. (2008), Physical Education and Sport Education in European Union. Editions Revue EPS, Paris, p. 453.

⁵¹ Bratislavský samosprávny kraj (2016), Konceptia rozvoja športu a mládeže v podmienkach Bratislavského samosprávneho kraja.

aj rómskych detí. Zaujímavosťou je, že nikto s respondentov nechcel nejako špecifikovať význam športu pre rómske deti, pretože, ak hovorili o deťoch, tak hovorili o všetkých deťoch. Avšak, ako píšeme nižšie a tiež v prípadových štúdiách, na zapojenie detí z chudobného prostredia je potrebné pracovať s inými metódami zapájania, ktoré vychádzajú z viacerých špecifik.

„V prvom rade, my nikdy neodlišujeme deti rómske, nikdy neodlišujete deti s nejakým zdravotným postihnutím, ani deti, ktoré sú v bežných školách, sú zdravé, nemajú žiadne také problémy, pretože aj v týchto tzv. zdravých rodinách sa nájdu vždy nejaké problémy. My toto nikdy nekategorizujeme. Pre nás sú to deti, sú to žiaci základných škôl. Robíme športové aktivity, čiže snažíme sa, aby ten šport na tých školách bol pre všetky deti, ktoré sú na tých školách.“ (Slovenská asociácia športu na školách)

3.3 Šport vo verejnom záujme

V našom výskume sme sa zamerali aj na oblasť, ktorá pokrýva športovo-talentovanú mládež, výkonnostný a vrcholový šport. Ten je inak nazývaný ako šport vo verejnom záujme. Verejným záujmom v športe je teda podpora a rozvoj športu mládeže, zabezpečenie prípravy a účasti športovej reprezentácie Slovenskej republiky na významnej súťaži, ochrana integrity športu a podpora zdravého spôsobu života obyvateľstva. Verejný záujem v športe je definovaný zákonom č. 440/2015 Z.z.

Talent je všeobecne možné považovať za niečo, čo robí človeka jedinečným originálom, schopným dosahovať a vytvárať pozoruhodné výsledky v špecifickej oblasti, v ktorej sa najviac prejavuje. V športe sa jedná o istý predpoklad, že konkrétny jedinec má všetok potrebný potenciál v danom odvetví podávať fenomenálne výkony, ďaleko prevyšujúce možnosti bežnej populácie.⁵²

Ak chceme športový talent podporovať, je dôležité ho najprv identifikovať. Športový talent je možné vyhľadávať buď extenzívne alebo intenzívne.⁵³ Extenzívne metódy objavenie športového talentu prevažovali hlavne do šesťdesiatych rokov a vychádzali z princípu "pyramídy": z čo najširšej základne sa prirodzeným výberom vyberie vhodný typ pre dané športové odvetvie. Tieto metódy boli postavené na skutočnosti, že pri normálnom rozložení je v populácii cca 3% jedincov, ktorí majú predpoklady pre športové činnosti, zavŕšený zodpovedajúcim športovým výkonom. Slabým miestom je podmienka, že všetci potenciálni "športovci" budú mať vytvorené podmienky pre realizáciu svojich predpokladov.⁵⁴ Intenzívne metódy objavenie športového talentu sú založené na využití maximálnych dostupných vedeckých poznatkov.⁵⁵ V nemeckej a z časti aj v angloamerickej literatúre je proces výberu rozdeľovaný do dvoch etáp, ktorými sú včasný alebo základný výber a neskorý alebo špecializovaný výber.

Cieľom včasného alebo základného výberu je zachytiť v čo najväčšej populačnej vzorke vhodných jedincov pre športový tréning. Je často realizovaný pomocou batérií motorických testov v detskej populácii vo veku 6-10 rokov. Prednosťou je "nízka" náročnosť na pomôcky, ľahká dostupnosť a realizovateľnosť. Nevýhodou je nižšia presnosť a značná závislosť na už absolvovanom pohybovom tréningu. Neskorý alebo

⁵² Slepíčka, P. - Hošek, V. - Hátlová, B. (2009), Psychologiesportu. 2. Vydanie, Praha: Univerzita Karlova.

⁵³ Brown, J. (2001), Sports talent. Human Kinetics, Champaign.

⁵⁴ Weineck, J. (1997), Optimales Training. Spitta Verlag, Balingen.

⁵⁵ Falk, B. a kol., Talent identification and early development of elite water-polo players: a 2-year follow-up study. Journal of Sports Sciences, 22(4), 2004, s. 347-355.

špecializovaný výber už spravidla nadväzuje na predchádzajúcu formu výberu. Využíva vo väčšej miere laboratórne vyšetrenia. Už len "okrajovo" hodnotí všeobecné kondičné predpoklady. Prednostne sa zameriava na odhalenie jedincov s predpokladmi pre konkrétnu športovú disciplínu. Nevýhodou je už značná náročnosť na ekonomické a materiálne podmienky, komplikovaná dostupnosť pracovísk a vlastná realizácia výberových procedúr.⁵⁶

Ministerstvo školstva zabezpečuje raz ročne v súčinnosti so základnými školami, vysokými školami a športovými organizáciami celoslovenské testovanie pohybových predpokladov žiakov prvých a tretích ročníkov základných škôl. Testovanie pohybových predpokladov slúži ako dôležitá informácia pri nasmerovaní detí tam, kde môžu uplatniť vrodené predpoklady.⁵⁷ V školskom roku 2018/19 bol spustený do prevádzky Informačný systém testovania žiakov (ISTŽ), ktorého hlavným cieľom je poskytnúť rodičom dieťaťa užitočnú informáciu o tom, aké má dieťa vrodené predpoklady a podľa toho je odporúčaná zodpovedajúca skupina športov. Výstupná informácia sa získava na základe vzájomného prepočtu výsledkov jednotlivých disciplín špecializovanej testovacej batérie.⁵⁸ V testovaní pohybových predpokladov žiakov 1. ročníkov v školskom roku 2018/2019 chlapci aj dievčatá dosiahli horšie výsledky vo všetkých štyroch možných porovnateľných testoch uskutočnených v 90. rokoch. V porovnaní s výsledkami celonárodného testovania českej populácie z roku 1996 dosiahli dievčatá aj chlapci priemerné až podpriemerné výsledky.⁵⁹ Podľa Slovenskej asociácie športu na školách sa testujú pohybové predpoklady, vytrvalosť, meria sa váha, výška, rýchlosť, vytrvalosť a ďalšie základné veci. Je to teda základný výber v podmienkach základných škôl, ktorý nie je náročný na ďalší personál a je bezplatný pre rodičov. Na základe určitých prepočtov parametrov dostávajú rodičia následne certifikát, kde môžu vidieť, ako sa ich dieťa nachádza v populácii testovaných detí. Zároveň je tam odporúčanie, na aký šport majú predpoklady. Cieľom tohto testovania však nie je nájsť talenty, ale ukázať stav, v akom je dieťa a kde by mohlo rozvíjať prípadné svoje predpoklady. Potom rodič si môže nájsť vo svojom okolí športové kluby, kde by dieťa mohlo ďalej športovať.

Žiaľ, prax je taká, že väčšina rodičov, ktorí majú ekonomické problémy, nemajú prostriedky na podporu svojich detí v oblasti športovania. Podrobnejšie o bariérach budeme hovoriť v ďalšej kapitole. Viacerí naši respondenti hovorili o absencii ďalšej systémovej podpory zo strany štátu v tomto štádiu. Podpora talentov tak ostáva v rukách jednotlivcov. Sú to často krát individuálne intervencie, či už zo strany učiteľa, trénera alebo rodinného priateľa.

„U nás na Slovensku chýba taká koncepcia rozvoja športovej infraštruktúry. Toto by sa určite malo zlepšiť. Určite aj tá povinnosť na samosprávy by mala ísť tým smerom. Pokiaľ je na tej škole dieťa, ktoré je z veľmi slabého sociálneho prostredia, na samosprávu aby išla žiadosť, aby samospráva vedela tomuto dieťaťu pomôcť. Možno by bolo dobré zaviesť aj nejakú sociálnu podporu na šport pre takéto deti – športové štipendium.“ (Slovenská asociácia športu na školách)

Aktuálny športový výkon je výslednicou mimoriadnych dispozícií, tj. talentu, a príslušného tréningu. Je potrebné si uvedomiť, že výskyt talentovaných jedincov v populácii je veľmi limitovaný a preto je žiaduce

⁵⁶ Bunc, V., *Současné pohledy na identifikaci sportovního talentu (na příkladu biatlonu a fotbalu)*. In: Identifikace pohybových talentů. Sborník z mezinárodní konference. Praha, 2004. Univerzita Karlova, Fakulta tělesné výchovy a sportu.

⁵⁷ Zákon č. 440/2015 Z.z o športe a zmene a doplnení niektorých zákonov. § 58 ods. p).

⁵⁸ Pozri viac: <http://www.sportcenter.sk/stranka/testovanie-deti-instruktazne-vidia>

⁵⁹ Testovanie pohybových predpokladov žiakov. Dostupné na <https://www.minedu.sk/testovanie-pohybovych-predpokladov-ziakov/>, 20. 6. 2019.

sa aspoň pokúsiť talent využiť, čo vyžaduje odpútať sa od niektorých predsudkov, napospol spojených s hodnotením činnosti talentovaného jedinca.

V súčasnosti sa ukazuje ako rozhodujúci prvok vyhľadávanie talentovaných jednotlivcov nielen jeho zachytenie, ale najmä spôsob jeho kultivácie. Stretávame sa s novým prvkom, ktorým sú ekonomické podmienky. Rad činnosťou je natoľko finančne náročná, že sú uzavreté pre potenciálnych jedinca z ekonomicky slabších vrstiev.⁶⁰

Mestský futbalový klub pre všetkých

V meste Šaštín-Stráže sa stal predsedom futbalového klubu TJ Slovan Igor Daniel. S jeho príchodom do klubu sa začali viaceré zmeny. V klube je aktuálne približne dvadsať rómskych hráčov zo všetkých hráčov. Futbal hrajú spoločne bez predsudkov a prípadné konflikty sa snažia riešiť intenzívnou komunikáciou. Klub začal praktizovať filozofiu v duchu formovania veľkej športovej rodiny. Do klubu tak chodia s deťmi aj ich rodičia a sú aktívnou súčasťou, napríklad pripravujú čaj alebo pomáhajú trénerovi s pohybom po ihrisku. Vedenie klubu sa taktiež rozhodlo, že bude od rodičov požadovať minimum finančných prostriedkov. V prípade, že rodina nemá prostriedky na zakúpenie športovej výbavy, klub zakúpi potrebné pomôcky. Igor prešiel v detstve podobným príbehom, s akým sa stretávajú dnes viaceré deti zo sociálne a ekonomicky znevýhodňujúceho prostredia. Jeho rodina nemala dostatočné finančné prostriedky na futbal a preto aj on prestal chodiť hrať futbal. Z klubu však za ním prišiel tréner a vysvetlil aj rodičom, že je Igor talentovaný a bola by škoda, ak by kvôli nedostatku financií prestal trénovať. Tréner vtedy pomohol, aby Igor neprestal trénovať. Igor pokračoval vo futbale a darilo sa mu aj v škole. Vyštudoval gymnázium v Skalici a tiež vojenskú vysokú školu v Liptovskom Mikuláši. Igor vie veľmi dobre, aké je to ťažké chcieť niečo dokázať z chudobných pomerov a že pomoc je kľúčová. Preto sa snaží pomáhať a túto filozofiu zakotviť v klube a ukázať, že talenty sa môžu nájsť aj v tých najchudobnejších rodinách. Takto objavili talentovaného rómskeho chlapca Martina Daniela, ktorý má trinásť rokov, pochádza z veľmi chudobného prostredia. Pracuje na sebe, trénuje a dáva góly, ktoré rozhodujú zápasy. Ako však hovorí Igor, chlapec potrebuje veľkú podporu a motiváciu, potrebuje vedieť, že jeho situácia nie je ojedinelá, že v takejto situácii sa nachádzali aj iní a zvládli to, tak ako samotný Igor.

4. Športovanie a rómske deti

V prípade začleňovania obyvateľov z rómskych marginalizovaných komunít sa najväčší dôraz kladie na oblasti, akými sú vzdelávanie, zamestnanosť, bývanie a zdravotníctvo. Športu sa venuje len minimum pozornosti a priestoru. Z uvedených faktov v kapitole 2 však vyplýva, že oblasť športu môže byť výrazným

⁶⁰ Bunc, V., *Současné pohledy na identifikaci sportovního talentu (na příkladu biatlonu a fotbalu)*. In: *Identifikace pohybových talentů*. Sborník z mezinárodní konference. Praha, 2004, Univerzita Karlova, Fakulta telesné výchovy a sportu.

prvkom v procese začleňovania. Je však potrebné identifikovať bariéry, ktoré bránia rómskym deťom z málo podnetného prostredia v prístupe k športovým aktivitám.

4.1 Úloha rodiny a ďalších aktérov

Význam sociálneho prostredia je pre subjekt naozaj dôležitý, pretože jeho zásluhou sa človek formuje vo svojej spoločenskej podstate. Pod termínom prostredie chápeme skupinu faktorov, s ktorými je človek v interakcii, tvoria súbor vonkajších vplyvov a spolu s vnútornými dispozíciami ovplyvňujú sociálnokultúrnu stránku osobnosti.

Rodinné prostredie mnohých rómskych detí vykazuje mnohé znaky, ktoré nepriaznivo pôsobia na ich vývin a socializáciu. Na myslí máme také prostredie, v ktorom rodina nevie alebo nemôže vytvoriť podmienky aspoň čiastočne porovnateľné s podmienkami v bežných rodinách. Jednou z príčin tohto negatívneho javu je slabé materiálne – ekonomické zázemie rodín, nedostatočné životné a bytové podmienky.

V podobnom duchu sa vyjadrilo aj Ministerstvo školstva. Konštatovalo, že aj rodičia asi toľko nepodporujú svoje deti v športovaní, pretože šport si vyžaduje aj určitú organizovanosť, čas rodičov, vozenie a vyzdvihovanie zo športových klubov a krúžkov a podobne. V športe niekedy stačí aj malé zaváhanie, alebo nejaké horšie obdobie a už sa deťom toľko nedarí, čo ich ďalej demotivuje. No a v neposlednom rade zástupca Ministerstva v rozhovore skonštatoval, že šport je finančne náročný. Niektoré športy viac, niektoré menej, ale celkovo je to asi tak, že venovať sa intenzívne nejakému športu je finančne náročné, čo môže byť v prípade rómskych detí výraznou bariérou.

Práve v prípade nízkych finančných príjmov rodiny sa aj ďalšia časť našich respondentov zhodla na tom, že je to prekážka, ktorá bráni v tom, aby rodiny podporovali deti v športe. Rodičia nemajú dostatok finančných prostriedkov, a preto myslieť na podporu svojich detí v športovom klube je priam nemysliteľné, pretože si myslia, že by museli niečo platiť.

„Hneď na začiatku treba sa baviť, že nič vás to nebude stáť. Chlapec má na to, aby trénoval, aby sa mu v živote darilo, a jednoducho je to stále o tých financiách.“ (rómsky futbalový tréner)

I napriek tomu, že väčšina klubov finančne pomôže a pokryje náklady, nejedná sa o systémové opatrenie. Problém totiž spočíva v tom, že deti sú často kráť z rodín, ktoré nemajú ani na základné životné potreby.

„Deti majú dopravu momentálne zdarma, keď tam treba niečo zaplatiť, tak možno táto čiastka ide na rodičov.“ (Slovenská asociácia športu na školách)

Ako sme uviedli v príklade zo Šaštína-Stráže alebo z Holíča, tréner alebo trénerka sú dôležitými osobami, ktoré sa významne podieľajú na podpore rómskych detí, aby sa realizovali aj v športových aktivitách. Je však oveľa dôležitejšie, aby podpora detí z málo podnetných rodín nestála na iniciatíve jednotlivcov, ale aby sa táto podpora stala systémovým opatrením.

Akadémia Tomiho Kida⁶¹

Tomy Kid Kovács je majstrom sveta v profesionálnom boxe a v súčasnosti je najúspešnejším slovenským boxerom. Založil boxerský klub KO BOX, ktorý sídli v Galante. Okrem toho, že jeho boxerský klub sa venuje trénovaniu a popularizácii boxu, vytvára tiež zázemie pre boxerov, ktorí tu pod jeho vedením trénujú. Začiatkom roka 2019 otvoril Akadémiu Tomiho Kida v Matúškove pri Galante.

V súčasnosti sa Tomi Kid venuje najmä trénerstvu a je predsedom Slovenskej boxerskej asociácie. V rámci svojich aktivít sa zameriava na podporu športovania detí a mladých ľudí a popularizáciu boxu. Realizuje projekt *Vyboxuj si svoj sen*. Cieľom projektu je pomôcť deťom a mladým ľuďom, ktorí žijú v zlých životných podmienkach, v riziku chudoby a sociálnej exklúzie. V rámci projektu Tomi Kid cestuje po Slovensku, navštevuje základné a stredné školy a zariadenia sociálnych služieb, kde sa snaží deťom a mladým ľuďom vysvetliť, ako veľmi je dôležité venovať sa nejakému športu. Snaží sa ich motivovať, aby sa venovali nejakému športu, aby sa nevzdávali a bojovali o úspech, aj keď často žijú v zlých podmienkach. Na týchto cestách ho často sprevádzajú aj jeho zverenci, ktorý trénujú v boxerskom klube v Galante a z ktorých niektorí sú rómskeho pôvodu. Najznámejší spomedzi nich je Viliam Tankó, ktorého Tomi Kid trénuje od jeho 12 rokov, kedy prestúpil z boxerského klubu v Tomášikove do boxerského klubu v Galante. Hoci mnohí vtedy neverili, že sa oplatí venovať mu čas a energiu, po období náročných tréningov, Viliam Tankó zvíťazil na viacerých medzinárodných pretekoch. Podľa jeho trénera Tomiho Kida je to bojovník v ringu, ale aj mimo neho, keďže pochádza zo sociálne slabších pomerov o svoj úspech musel bojovať viac než iní.

4.2 Interetnické vzťahy a predsudky

Európska komisia proti rasizmu a intolerancii sformulovala vo všeobecnom politickom odporúčaní č. 12⁶² kľúčové témy týkajúce sa boja proti rasizmu rasovej diskriminácii v oblasti športu. Jedným z odporúčaní je aj prijať a uplatňovať antidiskriminačné právne predpisy zabezpečujúce prístup k športu pre všetkých a ustanovujúce trestný postih za rasistické činy. Ako sa píše ďalej v odporúčaní, šport môže byť účinným nástrojom na podporu sociálnej súdržnosti a dôležitých hodnôt, ako sú fair play, vzájomná úcta a tolerancia.⁶³

„Či je to Janko Mrkvička, ktorý žije s matkou, alebo žije s otcom, alebo je to rómske dieťa, alebo je to dieťa, ktoré je na vozíku, my toto nikdy neodlišujeme, pretože ten šport je vhodný presne pre všetky kategórie

⁶¹ Spracované podľa <https://www.tomikid.com/>.

⁶² Európska komisia proti rasizmu a intolerancii (ECRI), Boj proti rasizmu a rasovej diskriminácii v oblasti športu. Všeobecné politické odporúčanie č. 12, dostupné na: <https://rm.coe.int/vseobecne-politicke-odporucanie-ecri-c-8-klucove-temy/16808fdd70>

⁶³ Pozri viac: <https://rm.coe.int/vseobecne-politicke-odporucanie-ecri-c-8-klucove-temy/16808fdd70>

detí. Či je to rómske dieťa, či je to biele dieťa, či je fialové alebo modré.“ (Slovenská asociácia športu na školách)

Paradoxne, aj keď si všetci respondenti uvedomovali, že rómske rodiny pochádzajúce z marginalizovaných komunít čelia viacerým prekážkam v iných oblastiach, v oblasti detského športu skôr videli veľký prínos pre všetkých zúčastnených.

„Tolerancia, súdržnosť, komunikácia, to sú veci, ktoré sa nikde na hodinách nenaučia. To im dáva ten šport. Dáva im to, aby mohli v budúcnosti riešiť svoje problémy úplne iným spôsobom ako tí, ktorí nešportujú, pretože ten šport ich proste pripravuje na to, že keď trénuje, keď sa pohybuje, tak musí zo seba vydávať maximum, musí určité prekážky prekonať. Väčšinou tí športovci to potom takým dobrým spôsobom prelínajú do samotného života.“ (Slovenská asociácia športu na školách)

Dôležitou časťou však ostáva skutočnosť, že v prípade diskusie o športových aktivitách rómskych detí z marginalizovaných rómskych komunít, sa podpora sústreďuje do komunitných centier, ktoré sú v blízkosti marginalizovaných rómskych komunít. Čím sa fakticky nedochádza k začleňovaniu rómskych detí, pretože do týchto komunitných centier chodia len rómske deti.

„No určite áno, ale tam je ten jednoduchý dôvod, finančný a tam, kde máme nejaké športové aktivity, tak tam sa to deje buď v tých komunitných centrách, alebo cez nejaké iniciatívy tých miestnych lídrov a tam to je zadarmo, čiže tie deti tam môžu chodiť a popri tom sa zapájajú aj do nejakých ďalších aktivít. Ale tie klasické športové krúžky, tie sú omnoho náročnejšie ako napr. umelecké, aj keď ani tie nie sú zadarmo. Ale tie športové, tam ide o veci a výstroj, tak tam naozaj.“ (asistent poslanca)

Myslíme si, že tak, ako v iných oblastiach, tak aj v športe sa chápe začleňovanie rómskych detí vytváraním športových aktivít pre rómske deti. A v podstate sa jedná o vyčleňovacie aktivity, ktoré nijakým spôsobom nezapájajú rómske deti do väčšinovej spoločnosti a nescitlivujú prostredie, ale len rieši už vzniknuté odcudzenie od majoritnej spoločnosti.

5. Prípadové štúdie

5.1 Rómske deti a šport – lokalita východné Slovensko

VÝBER LOKALITY

Stredne veľké mesto na východnom Slovensku sme zaradili do výberu na prípadovú štúdiu z viacerých dôvodov. Jednak, ide o mesto s pomerne veľkou rómskou komunitou, kde Rómovia žijú v rôznych osídleniach – či už integrovane medzi väčšinovou spoločnosťou, alebo v rôznych koncentráciách. Navštívená segregovaná rómska komunita sa nachádza vrámci mesta, pričom v nej žije okolo 900 obyvateľov. V lokalite funguje komunitné centrum a nachádza sa tam športové ihrisko pre loptové hry.

Zároveň v tomto meste (ako popíšeme neskôr) funguje viacero športových klubov a niektoré z nich navštevujú aj rómske deti. Keďže ide o lokalitu na východnom Slovensku, zaujímal nás aj regionálny rozmer v porovnaní s druhou lokalitou na západnom Slovensku, kde je síce podiel Rómov tiež pomerne vysoký, avšak predpokladáme, že možnosti pre zapájanie do športových aktivít sú na západnom Slovensku vyššie, vzhľadom k lepšej socio-ekonomickej situácii regiónu. Vo výskume nás preto zaujímal, ako tento faktor ovplyvňuje reálne možnosti rómskych detí športovať, a v prípade výrazne talentovaných detí, aj ich uplatnenie v športe.

V rámci kvalitatívneho výskumu sme zrealizovali 9 rozhovorov s rôznymi aktérmi na lokálnej úrovni – od zástupcov mesta a VUC, cez školy, ktoré poskytujú športové krúžky, kluby, komunitné centrum, centrum voľného času až po rozhovory s rómskymi rodičmi. Tieto rozhovory slúžili ako podklad pre nasledujúcu analýzu a prípadovú štúdiu.

V nej sa zameriavame na viaceré oblasti – venujeme sa celkovej situácii v meste a možnostiam pre športovanie detí (či už rómskych alebo všetkých detí), sledujeme možnosti podpory športu na viacerých úrovniach, analyzujeme vnímanie tejto témy (potenciálu športu ako nástroja sociálnej inklúzie) jednotlivými aktérmi a snažíme sa identifikovať rôzne faktory, ktoré na všetky tieto oblasti skúmania vplyvajú – či už ide o bariéry, ktoré bránia rozvoju alebo faktory, ktoré rozvoj naopak umožňujú a podporujú. V závere formulujeme odporúčania, ktoré sme identifikovali na základe toho, čo jednotlivým respondentom v súčasnosti chýba a čo by podľa ich názoru pomohlo, aby podpora športu aj v prípade rómskych detí fungovala efektívnejšie.

MOŽNOSTI ŠPORTOVANIA V LOKALITE

Možnosti športovania pre deti v tejto lokalite môžeme rozdeliť do štyroch základných typov: telesná výchova a krúžky na školách, športové kluby, centrá voľného času a komunitné centrá a v neposlednom rade aj verejné ihriská a športoviská dostupné pre každého.

A: Telesná výchova v školách a športové krúžky na školách

Telesná výchova patrí k povinným predmetom na všetkých základných školách. Tu sa deti prvýkrát organizovanejším spôsobom stretávajú so športom a pohybom celkovo. Hodiny telesnej výchovy sa v poslednom období zvyšujú a podľa respondentov majú rôznu kvalitu podľa schopnosti a nasadenia jednotlivých učiteľov. Učiteľka základnej školy, ktorá bola respondentkou vo výskume, uviedla, že najčastejšie sa na hodinách telesnej výchovy hrá volejbal, basketbal a vybíjaná, vo vyšších ročníkoch aj atletické aktivity a florbal. Respondenti vo výskume na tému telesnej výchovy v súvislosti s rómskymi deťmi veľmi nereflektovali, celkovo nevedeli posúdiť, či

vznikajú situácie, kedy by sa rómske deti dostávali do konfliktných situácií s inými deťmi alebo či vzniká akákoľvek bariéra pre rómske deti pri hodinách telesnej výchovy.

Keďže telesná výchova je len základným a povinným rámcom pre športovanie detí v školách, školy obvykle dopĺňajú tieto aktivity o športové krúžky, ktoré prevádzkujú na školách mimo povinného vyučovania. Vo výskume sme mali zaradenú školu, ktorá bola športová – hokejová, takže krúžky sú orientované predovšetkým na hokej, ale škola poskytuje aj krúžky ako vybíjaná, alebo volejbal. Keďže ide o športovú školu, učiteľka vyjadrila spokojnosť s materiálnym vybavením aj pomôckami, ktoré na tieto krúžky majú k dispozícii. Informácie o tom, či krúžky navštevujú aj rómske deti, však respondentka nemala.

B: Športové kluby

V lokalite je podľa vyjadrenia poslanca mestského úradu viac ako 40 športových klubov, v ktorých je zastúpených približne 30 športových odvetví (individuálnych, aj kolektívnych). Predovšetkým ide o futbalové kluby, hokejové, volejbalové, hádzanárske, ale aj cyklistické, atletické, tenisové a podobne. Podľa vyjadrenia učiteľky základnej školy je v lokalite šport na ústupe a športové kluby majú existenčné problémy, čo súvisí aj so znižujúcim sa záujmom detí celkovo o šport, ale aj nízkou podporou pre šport (píšeme o tom podrobnejšie ďalej). Na druhej strane zástupca mesta bol presvedčený o dostatočných možnostiach pre deti zapájať sa do športových klubov. Mesto nemá informácie o tom, nakoľko sú do týchto klubov zapojené aj rómske deti, štatistiky si nevedú, ale napríklad existujúci karate klub sa venuje aj rómskym deťom, aj vo futbalových kluboch je ich viac. V individuálnych športoch sú rómske deti zastúpené len veľmi ojedinelo. Atletický klub, ktorý sme zapojili do výskumu, bol zriadený pred dvomi rokmi na základe ponuky atletického zväzu.

„Tak sme sa rozhodli, že pôjdeme do toho, aby sa deti viac hýbali a rozvíjali svoje psycho – motorické zručnosti, lebo deti v súčasnosti nemajú dostatok pohybu, viac času trávia pri počítačoch a venujú sa iným činnostiam“
(respondentka z atletického klubu)

Tento klub bol zriadený na základnej škole a funguje ako krúžok pre deti, štatutárnym orgánom klubu je rada rodičov školy. Trénermi alebo trénerkami sú obvykle študenti vysokých škôl, atletický zväz poskytuje pomôcky a výbavu, škola poskytuje telocvične prípadne multifunkčné ihrisko. Deti sa zúčastňujú rôznych súťaží, na ktoré ich nominujú tréneri. Deti platia na začiatku roka nízky registračný poplatok (1 až 1,5 eur) a na základe toho sú registrované v atletickom zväze.

C: Centrá voľného času a komunitné centrum

Centrá voľného času poskytujú športové krúžky pre deti, sú to centrá zriadené mestom, majú vytvorené výchovné plány a jednotlivé krúžky sú otvárané podľa záujmu rodičov a detí. Sú to rozpočtové organizácie zamerané na záujmovú činnosť, kde deti môžu mimo školy tráviť voľný čas. Krúžky majú rozmanitú podobu od tanečných, umeleckých, počítačových, modelárskych až po športové. Deti, ktoré navštevujú rôzne CVČ v meste a iných mestách sa zúčastňujú spoločných súťaží. Informácie o možnostiach navštevovať centrá voľného času získavajú deti predovšetkým v školách, ale aj prostredníctvom webstránok a sociálnych sietí.

D: Ihriská

Dôležitým priestorom pre športovanie detí, najmä to neorganizované, sú dostupné ihriská vo verejnom priestore.

Niektoré verejné ihriská sa nachádzajú v priestoroch základných či stredných škôl a sú dostupné aj pre využívanie verejnosťou. Nie všetky školy takúto možnosť poskytujú. Deti tak postupne strácajú možnosti tráviť voľný čas športom na ihriskách, ktoré by boli pre ne kedykoľvek dostupné. Ostávajú im potom už len ihriská vo dvoroch domov, na uliciach, čo však nie sú športoviská, ale obvykle len detské ihriská alebo trávnaté plochy.

„Deti chodili hrať futbal jeden čas, stretli sa na ulici a chodili hrať futbal na základnú školu, čo je na sídlisku. Teraz už nechodia, lebo to je poobede zatvorené.“ (učiteľka)

Celkovo je v tejto lokalite problémom nedostupnosť verejných priestorov, kde by deti mohli tráviť voľný čas a športovať. Zástupca mesta spomenul športovú infraštruktúru – ihriská v areáloch škôl, detské ihriská, či ihriská pre staršie deti. Mesto disponuje aj niekoľkými multifunkčnými ihriskami, cyklo cestami, či uzavretými športoviskami, ktoré sú verejne dostupné. Ak sú ihriská vybudované z projektových zdrojov napríklad Európskej únie, podľa zástupcu mesta v niektorých prípadoch sú určené napríklad len pre žiakov škôl, alebo na nejaký konkrétny účel a tak nebývajú verejne dostupné.

V meste podľa neho veľmi klesá neorganizovaná športová činnosť detí a mladých ľudí:

„V neposlednom rade, čo je na ústupe, ale povedal by som, že je to to najnákladnejšie, kde človek získava radosť zo športu, je to úplne športovať vo voľnom čase bez nejakej disciplíny, bez nejakého programu. Deti takto môžu rozvíjať svoje športové zručnosti, že vlastne vo voľnom čase zoberiem to, čo mám rád.“ (zástupca mesta)

ŠPORTOVANIE RÓMSKÝCH DETÍ

O športovaní rómskych detí v lokalite nie je dostatok informácií. Mesto nevie, koľko rómskych detí je zapojených do športových klubov, nie sú ani dostatočné informácie o návštevnosti krúžkov v rámci škôl alebo centier voľného času. Ako vyplynulo z výskumu, doposiaľ sa tejto téme nikto špecificky nevenoval a ani mesto alebo VUC nesledovali, aké možnosti majú rómske deti na športovanie, či čelia nejakým bariéram v prístupe k športu alebo nakoľko môže šport prispievať k ich sociálnemu začleňovaniu. Keďže ide o veľmi nepreskúmanú tému, respondenti mohli hovoriť len o svojich anekdotických skúsenostiach. Popis situácie športovania rómskych detí tu preto nie je vyčerpávajúci, ale poukazuje na niektoré faktory, ktorým by do budúcnosti bolo potrebné venovať pozornosť.

Podľa vyjadrenia respondenta z komunitného centra sú možnosti pre športovanie rómskych detí veľmi obmedzené. Hodiny telesnej výchovy, krúžky popri školách či športové kluby sú existujúce možnosti, avšak nie dostatočne využívané rómskymi deťmi (okrem hodín telesnej výchovy, ktoré sú v rámci formálneho vzdelávania).

Podľa vyjadrenia viacerých respondentov sa ukazuje, že v minulosti sa nevenovala dostatočná pozornosť tomu, aby bol šport u rómskych detí výraznejšie podporovaný. Aj keď to nikto nevyjadril explicitne, rómske deti a ich cielené zapájanie do športových aktivít neboli témou verejných politik, ale tieto deti neboli ani v „hľadáčiku“ športových klubov.

To sa podľa vyjadrenia zástupcu mesta začína postupne meniť, pričom ale dôvodom nie je to, že si to verejné inštitúcie dali za cieľ, ale skôr preto, že klesá záujem nerómskych detí o členstvo v kluboch alebo iných možnostiach organizovaného športu.

„Potvrdilo sa mi v niektorých obciach, kde po rozhovoroch s trénermi som sa dozvedel, že sú nútení, ani nie nútení, ale začínajú uvažovať tak, že nejakých rómskych žiakov začlenia do kolektívu, pretože u nerómskych hráčov bol akože na ústupe už ten futbal. A prečo je v meste tak málo rómskych detí v športových kluboch, tak to vám neviem povedať“ (zástupca mesta)

Konkrétnym podmienkam a bariéram pre športovanie rómskych detí sa budeme venovať v nasledujúcej kapitole, ale už z tohto vyjadrenia vyplýva, že podobne ako v iných oblastiach, aj v téme športu rómske deti stoja akoby mimo hlavného prúdu aktivít a nikto doposiaľ nevyvíjal výraznejšiu aktivitu na ich zapojenie.

Vyjadrenia respondentov vo výskume potvrdzujú, že rómske deti sú zapájané do formalizovaných aktivít len minimálne. Do školských krúžkov sa rómske deti veľmi nezapájajú, škola však nikdy nezistovala ani neanalyzovala dôvody a ako vyplýva z rozhovorov, ani nevyvíjali aktivity na ich aktívnejšie zapojenie.

Centrum voľného času má vo svojich krúžkoch rómske deti, ktoré sú najmä z detského domova – tie navštevujú krúžok karate, zumbu alebo chodia do folklórneho súboru. Tieto deti sa zúčastňujú aj táborov, ktoré sú organizované v spolupráci s mestom, pričom mesto znáša náklady na zaradenie týchto detí do tábora. Deti z detského domova, ale aj zo sociálne slabších rodín navštevujú aj krúžok karate:

„Máme karate, zumbu, kde aj naša kolegyňa (tu je) tiež berie tie deti. Aj ona im vysvetľuje, že prídu deti, niekto si všimne, že oni nemajú to, čo iné deti majú. Je to vec vedúceho, aby tieto deti usmernil, aby tam nenastala situácia nevhodná, ale teraz sa o tom veľa rozpráva. Ustáť tú situáciu tak, aby sa to dieťa cítilo komfortne, aby nemalo pocit, že je tam nevítané, alebo čo...“ (CVČ)

Čo sa týka rómskych detí z okolia, tak aj tie navštevujú krúžky, avšak viac umelecké (tanec a spev), ako športové. Čo sa týka športových krúžkov, tak rómske deti navštevujú spomínanú zumbu, alebo volejbal. Počty týchto detí však nie sú známe a ani respondentka ich nevedela. Zjavne však okrem detí z detského domova navštevujú krúžky len vo veľmi malých počtoch.

Komunitné centrum malo tiež dobrú skúsenosť z minulosti s krúžkom karate, ktorý sa veľmi pre rómske deti osvedčil. V krúžku bola zamestnaná pani pôvodom z Japonska, ktorá viedla krúžok veľmi dobre, deti si krúžok obľúbili. Avšak v súčasnosti tam už nepracuje a nebolo možné z personálnych dôvodov pokračovať s týmto krúžkom. Komunitné centrum má aj seniorskú futbalovú ligu, ktorá je síce primárne určená dospelým, ale hrajú tam aj mladší chlapci (13 – 14 roční). Je to veľmi neformálna aktivita, bez tréningov a potreby materiálneho zabezpečenia.

VÝZNAM ŠPORTU PRE DETI

Podľa vyjadrenia viacerých respondentov v našom výskume v tejto lokalite je šport a podpora športu postupne na ústupe. V ďalšej časti sa preto venujeme tomu, ako jednotliví aktéri vnímajú dôležitosť a význam športovania a celkovo pohybu u detí a mladých ľudí, aké majú postoje rodičia a aj samotné deti k športovaniu a k čomu by šport mohol prispievať.

Prakticky všetci respondenti v našom výskume sa zhodli na tom, že športovanie má v súčasnosti pre deti mimoriadny význam a to z viacerých dôvodov. Budeme hovoriť o význame športu pre všetky deti všeobecne a aj pre rómske deti špecificky.

Podľa niektorých respondentov dáva šport deťom možnosť tráviť svoj voľný čas organizovane, mať určitý režim a poriadok, niekedy sa v tejto súvislosti spomínalo aj slovo disciplína. Deti sa zároveň učia zodpovednosti za svoj život, ale aj určitej zodpovednosti voči ostatným ľuďom – či už iným deťom pri kolektívnych športoch, či voči dospelým, trénerom a podobne.

„Mať od desať rokov vsugerovanú nejakú povinnosť, nemusí to byť šport, môže to byť výtvarná výchova alebo pomoc doma, ale mať ten čas, kedy sa musím pozrieť na hodinky, že v čase od 16.00 do 17.30 mať toto a budem

robiť toto a byť podriadený trénerovi a počúvať.“ (zástupca samosprávy)

Ďalším dôležitým aspektom je samotný pohyb ako potenciál pre rozvoj motorických a fyzických zručností. To opäť nemusí byť výlučne spojené so športom, ale šport práve umožňuje deťom rozvíjať aj iné ako len intelektuálne zručnosti alebo jemnú motoriku, o ktorej sa často hovorí ako dôležitom faktore pre rozvoj schopností učiť sa. Podľa zástupkyne atletického klubu je v poslednom období vidieť, že deti sa takmer nevedia hýbať:

„Ja si myslím, že toto je veľmi dôležité, lebo k nám prídu už prváci a dáte ich prebehnúť z jednej strany telocvične na druhú a vidíte, že oni vôbec nevedia behať. Ja si myslím, že je to veľmi dôležité. Ak si to pozriete globálne, tak my keď sme boli malí, vybehli sme von, hrali sme bedminton, hádzali si loptu, teraz už málo vidíte deti vonku, všetci sedia doma za počítačom a používajú tie informačné technológie, tak preto si myslím, že je to dôležité.“ (atletický klub)

Pre rómske deti podľa zástupcu komunitného centra je veľmi dôležité aj to, že deťom by sa pomocou športu odbúraval stres, fyzicky by mali určitú záťaž, dostali motiváciu niečo robiť a to by výrazne napomohlo tomu, že sa v súčasnosti mnohým javia ako excentrické či výbušné, čo je však len prejavom záťaže, ktorú oni sami pociťujú.

A: Interetnické vzťahy a začleňovanie

Tretím a z pohľadu začleňovania rómskych detí asi najdôležitejším prvkom významnosti športu je podľa respondentom fakt, že šport umožňuje deťom vytvárať si rôzne kamarátstva a zažiť pocit, že niekam patrím. Dôležitý je aj prvok radosti, deti sa môžu na niečo tešiť, plánovať si aktivity a mať radosť z individuálne alebo kolektívne dosiahnutých výsledkov.

Šport teda môže byť aj prostriedkom začleňovania rómskych detí. Viacerí respondenti sa vyjadrili, že tam, kde spoločne športujú rómske a nerómske deti (či už na telesnej výchove, krúžkoch alebo v kluboch), vzájomné vzťahy medzi týmito deťmi sú veľmi dobré a nekonfliktné. Deti majú tendenciu prijímať medzi seba bez problémov aj rómske deti a skúsenosti z takýchto vzťahov sú aj z pohľadu dospelých aktérov skôr pozitívne:

„Je to jedna z foriem integrácie, lebo my máme milión skúseností, keď organizujeme turnaje – vždy dáme dokopy rómsky a nerómsky klub do jednej šatne, vymýšľame aktivity počas prestávok, môžu súťažiť a vyhrať napríklad mobilný telefón ale musia vytvoriť rómsko – nerómsku dvojicu. A to by ste videli, ako sa potom tie bariéry rúcajú. Najprv stoja každý na druhej strane v šatni, nenávisťné poznámky z oboch strán. Absolútna nekomunikácia a na konci dňa sú veľkí kamaráti“ (komunitné centrum).

Nepochybne aj tu hrozia viaceré riziká, napríklad šikana medzi deťmi, ktorá môže mať formu interetnických konfliktov, alebo rasizmus zo strany detí alebo aj dospelých. Viackrát sa stalo, že práve dospelí boli tými, ktorí sa negatívne vyjadrili alebo konali proti rómskym deťom – či už to boli rodičia, ktorí nechceli, aby ich deti hrávali šport, turnaje spolu s nerómskymi deťmi, alebo tréneri, ktorí mali pocit, že rómske deti sú viac v športe podporované ako nerómske deti (v tomto prípade kvôli projektu, ktorý mal podporovať zapájanie rómskych detí). Preto je podľa respondentov veľmi dôležité, aby to boli práve dospelí, ktorí majú dostatočnú uvedomelosť, aby dokázali potenciálne konflikty preventívne riešiť a aby ich vlastné negatívne postoje k rómskym deťom nebránilo ich podpore športovania rómskych detí.

B: Postoje rómskych a nerómskych rodičov k športovaniu detí

Na to, aby deti športovali, je veľmi dôležité, aby ich v týchto aktivitách podporovali aj ich rodičia. Najmä v nižšom detskom veku, kým ešte deti nemajú svoje silné preferencie k športu a nie sú natoľko samostatné, je podpora rodičov kľúčovým faktorom.

Náš výskum poukázal na to, že prístup rómskych a nerómskych rodičov sa v určitom zmysle líši. Zo skúseností našich respondentov sú nerómski rodičia veľmi individualistickí a preferujú to, aby ich deti vynikali, súťažili, aby sa presadili medzi ostatnými deťmi. Je to aj akoby nástroj súťaživosti medzi rodičmi, koho dieťa bude výnimočnejšie a úspešnejšie:

„Také trošku špekulantstvo tam vidím. Sused hrá futbal, ty budeš niečo viac. Povedal by som, že u nerómskych rodičov, najmä tých, ktorí majú vyššie príjmy, tak je tam taká ambicióznosť. Ten šport je také lákadlo, aby práve ich dieťa bolo úspešné“ (zástupca samosprávy).

Toto je samozrejme veľmi individuálne a vždy závisí na konkrétnom rodičovi. Podľa učiteľky školy sa rodičia veľmi líšia, niektorí svoje deti podporujú v pohybe a v športovaní, iní majú voči tomu laxný vzťah a nepodporujú svoje deti vôbec.

U rómskych rodičov je to o čosi komplexnejšie. Samotní rómski rodičia uvádzali, že jedným z dôvodov je aj to, že ani oni samotní nikdy k športu neboli vedení. Dávať dieťa do nejakého športového krúžku je niečo nepoznané, akoby tabu. Ak chodí dieťa na krúžok, tak je to skôr preto, že tam má nejakého kamaráta, alebo si ho vytypoval tréner či učiteľ (vyjadrenie rómskeho rodiča).

Tento názor zastával aj zástupca komunitného centra, ktorý vravel, že je to akoby platónska jaskyňa – šport nie je absolútne témou, nevedia, že by mohli športovať, nevidia žiadne vzory vo svojej komunite (ako faktor úspechu). Absenciu vzorov medzi rómskymi športovcami uvádzali aj rómski rodičia, ktorí boli zapojení do výskumu, ale aj iní respondenti.

„Čiže oni nevedia, že by mohli byť športovci, že si môžu aj profesionálne zarábať športom, že by mohli byť úspešní. Oni tú pomoc nevidia. A mohli by byť úspešní, oni sú v porovnaní s majoritnou populáciou extrémne pohybovo zdatní a fyzicky nadanejší“ (komunitné centrum)

To, že šport pre rómskych rodičov často nie je témou, môže súvisieť aj s tým, že predovšetkým v prípade rodičov, ktorí žijú v chudobe a existenciálnej núdzi, je téma športovania detí veľmi podružná. Nejde len o to, že nemajú dostatok financií na to, aby podporovali deti (o tom budeme písať v ďalšej kapitole), ale vzhľadom na rozsah existenciálnych ťažkostí, ktorým čelia, im nezostáva čas ani kapacita na to, aby riešili podporu športu u detí.

Zároveň rómski rodičia podľa niektorých respondentov natoľko neorganizujú svojim deťom život ako nerómski rodičia. Dávajú im väčší priestor na sebarealizáciu, nemiešajú sa im do toho, čo a ako chcú v živote robiť. Stačí im, ak sú deti vonku, bicyklujú sa, majú pohyb, nemusia byť z nich profesionálni športovci.

C: Ako vnímajú športovanie deti samotné

Medzi respondentmi bol jednoznačný konsenzus na tom, že deti, všetky deti, sa hýbu a športujú veľmi rady. Ak je šport v dnešnej dobe na ústupe, nie je to preto, že by boli deti lenivejšie, ale nedostávajú dostatočnú podporu od dospelých. Pri správnom nastavení podpory pre deti je nepochybné, že deti sú veľmi aktívne a majú rady šport.

Zároveň a to je zaujímavé zistenie, rómske deti sa hýbu oveľa viac a športujú radšej ako nerómske deti. Nemožno to však generalizovať, pretože rôzne rómske deti žijú v rôznych podmienkach a prostrediach, avšak viacerí respondenti – či už samotní rodičia, alebo ľudia, ktorí sú s týmito deťmi v pravidelnom kontakte poukazovali na to, že veľa rómskych detí má viac pohybu a sú pohybovo zručnejšie ako tie nerómske. Avšak platí, že obvykle nejde o organizovanú formu športu v kluboch či krúžkoch. Každopádne sa však dá povedať, že ak deti dostatočne nešportujú, nie je to z dôvodu ich vlastného negatívneho nastavenia voči týmto aktivitám.

„Ja ako športový rozhodca to niekedy vidím na tých rómskych deťoch, že majú záujem o šport, možno niekedy aj viac. Nechcem krivdiť nerómskym deťom, ale možno tie rómske nemajú niekedy najlepší smartphone, ale majú k tomu športu taký veľmi pozitívny vzťah.“ (zástupca športového klubu)

Podľa zástupcu komunitného centra sa rómske deti hýbu výrazne viac, sú oveľa viac vonku, sú veľmi fyzicky zručné a žijú oveľa aktívnejšie ako ich rovesníci z majority. Šport nie je organizovaný, pretože často na to nemajú materiálne a ani iné podmienky, ale fyzicky sú veľmi zdatné (oni vylezú na strom bez problémov, zabehnú 200 metrov bez toho, aby sa zadýchali, hrubú motoriku majú výbornú).

Z tohto všetkého vyplýva, že pre podporu detí a to najmä z prostredia rómskych komunít je podpora ich najbližšieho okolia kľúčová – rodičov, učiteľov, trénerov a tých, ktorí realizujú politiky na rozvoj a zapájanie detí do športových aktivít, aj s cieľom ich lepšieho začlenenia do širších komunít a ich integrácie.

PODMIENKY PRE ŠPORTOVANIE DETÍ

Okrem postojov jednotlivých aktérov a ich subjektívneho nastavenia voči podpore športovania detí, sú veľmi dôležité aj objektívne podmienky, ktoré existujú pre možnosť zapájania detí do športových aktivít.

Vo výskumných rozhovoroch sme ako kľúčové identifikovali predovšetkým tri – financie, podpora zo strany verejných inštitúcií (samospráv a štátu) a získavanie informácií pre rodičov a iných aktérov, ktorí môžu aktívne zapájať a podporovať deti, či už rómske alebo aj nerómske v aktívnejšom športovaní, či už rekreačnom, alebo profesionálnom.

A: Financie

Rómski rodičia, ale aj ďalší ľudia, ktorí prichádzajú do kontaktu s rómskymi deťmi v našom výskume uvádzali, že zlá socio-ekonomická situácia rodín môže byť často významnou bariérou pre to, aby deti športovali v dostatočnej miere. Vyššie v texte sme už uviedli, že pre mnohé rómske rodiny športovanie nie je témou, nevidia možnosti, vzory, nemajú skúsenosti s tým, že by ich deti niekto aktívne zapájal do športových aktivít.

To je však len jedna stránka. Druhou je aj finančná – kvôli existenčným problémom mnohých rodín je prakticky nemožné, aby vynakladali akékoľvek ďalšie prostriedky na športovanie svojich detí (vyjadrenie zástupcu komunitného centra).

Avšak na to, nakoľko je športovanie detí finančne nákladné, nebol medzi našimi respondentmi jednoznačný konsenzus. Podľa niektorých z nich nestojí športovanie detí na finančných prostriedkoch, resp. len v malej miere a dá sa dostatočne realizovať aj bez potreby výraznejšieho finančného vstupu. Napríklad centrá voľného času v tejto lokalite majú poplatky za účasť na krúžkoch vo výške jedného až piatich eur. Výšku poplatkov stanovujú poslanci mestského zastupiteľstva. Pri deťoch zo sociálne znevýhodneného prostredia je úľava na poplatkoch 50%. Musia

priniest potvrdenie z úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, že sú poberateľmi dávky. Následne sú žiadosti odoslané na mesto, ktoré schvaľuje, či danú úľavu uzná alebo nie (pozn. to môže byť jednou z administratívnych bariér).

Ak deti navštevujú viac krúžkov, platia tento poplatok za každý krúžok, ktorý navštevujú. Niektoré ďalšie aktivity, ako napríklad výlety, súťaže, spoločné aktivity už navyše deti neplatia, tie sú hradené z rozpočtu CVC.

Čo sa týka športových klubov, tam sú registračné poplatky rôzne a stanovované jednotlivými zväzmi. Členské poplatky sa podľa respondentov pohybujú v rozsahu 5-30 eur, niekedy aj viac. Vyššie poplatky sa obvykle platia v športových kluboch, ktoré sa zúčastňujú najvyšších líg, ako je napríklad volejbal, futbal, hádzaná. Pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia však aj tieto poplatky môžu byť pomerne vysoké.

„Ja si nemyslím, že je to finančne náročné, ale neviem zo svojej pozície, aké príjmy majú rómske rodiny alebo iné sociálne slabšie rodiny. Či to je pre nich finančne náročné a či sa stretli s tým, alebo boli finančne limitovaní s tým, že ich dieťa nebude môcť chodiť na hádzanársky krúžok, lebo stojí 30 eur“. (zástupca samosprávy)

Napríklad v atletickom klube, ktorý sme mali zaradený do nášho výskumu, je len jedno dieťa zo sociálne znevýhodneného prostredia (nerómske). To poukazuje na to, že aj keď financie nemusia byť jedinou bariérou, určite sú jedným z faktorov, ktoré ovplyvňujú možnosti športovania detí, najmä zo sociálne slabšieho prostredia.

Registračné poplatky sú len jedným z finančných nákladov, ktoré musia rodičia znášať. So športovaním detí súvisia aj ďalšie poplatky, ako napríklad vybavenie, pomôcky, dresy, v niektorých prípadoch je potrebné platiť trénera.

„Tých poplatkov je veľa, od mesačného poplatku za účasť, poplatok na vybavenie, kopačky pre futbalistu, kimono pre karatistu, raketu pre pingpongistu, potom sú také dobrovoľné nedobrovoľné poplatky, ako že treba prispieť 10 eur na autobus, keď idú na turnaj a podobne.“(Komunitné centrum)

Cestovné môže byť témou nielen pri turnajoch a sústreďeniach, ale aj pri bežnom dochádzaní, ak dieťa športuje inde, ako je miesto jeho bydliska (napríklad detí z okolitých dedín). Ak musia dochádzať pravidelne na tréningy, prípadne ich treba sprevádzať, tak všetky tieto náklady znášajú rodičia.

„Lebo šport je o financiách v dnešnej dobe. Rodič všetko dotuje, úplne všetko, každý jeden šport.“(učiteľka)

Z uvedeného vyplýva, že čím organizovanejší a profesionálnejší je šport, tým viac nákladov sa s ním spája. Pokiaľ nejaké aktivity realizuje napríklad komunitné centrum alebo centrum voľného času, obvykle majú prostriedky na to, aby zabezpečili materiálne a organizačné náklady (či už z rozpočtu mesta alebo z projektov, ktoré realizujú). V iných prípadoch celková finančná záťaž leží predovšetkým na rodičoch.

B: Podpora so strany štátu/mesta

Ďalšou témou je to, nakoľko športovanie detí a aj tých zo sociálne znevýhodneného prostredia či celkovo rómskych detí dostáva podporu od verejných inštitúcií. Podľa vyjadrenia zástupcu samosprávy je podpora športu v tejto lokalite relatívne dobrá. Športové kluby majú svoje dotácie, z ktorých vedia pokryť väčšinu nákladov, mesto poskytuje dotácie na rôzne športové podujatia a aktivity, plus disponuje rozpočtom 20 tisíc eur na dofinancovanie aktivít a podujatí, kde inštitúcie nestihli požiadať o dotáciu alebo im z určitých dôvodov nebola pridelená, keď nespĺnili podmienky. Mesto zároveň financuje aj športové kluby a prispieva na chod týchto klubov, nie na infraštruktúru (ihriská a športoviská).

Podľa zástupcu samosprávy by však pomohlo, ak by zákon prikazoval samosprávam vyčleniť časť rozpočtu na

podporu športu vo fixnom percente – napríklad 7%. V súčasnosti to tak nie je a mestá či obce sa môžu samy rozhodovať, ako využijú peniaze zo svojho rozpočtu. Podpora športu sa tak v rôznych mestách výrazne líši.

Na druhej strane, iní respondenti tvrdili, že podpora zo strany mesta nie je dostatočná, predovšetkým v podpore športovania rómskych detí. Už sme spomínali, že mesto nemá žiadne informácie o tom, koľko rómskych detí športuje, zároveň nemá ani žiadne stratégie či politiky na zapájanie rómskych detí do športových aktivít ako nástroja začleňovania týchto detí. Celková podpora športu, nech by bola akokoľvek vysoká tak potom nemusí zachytiť zapájanie rómskych detí, ak sa na tom nebude aktívne podieľať. Bariéry, ktoré sme spomínali vyššie a spomenieme ešte v ďalšej kapitole (zdieľanie informácií) tak nemôžu byť odstraňované, ak nebude jasná a cielená podpora aj pre rómske deti. Tie, ako vidíme aj z tohto kvalitatívneho výskumu, športujú veľmi málo a prakticky nikto sa tejto téme cielene nevenuje.

„Mesto alibisticky, podobne ako napríklad úrad práce, nevidí Róma. Ja nechápem ako na jednej strane môžeme robiť Atlas rómskych komunit a zberať štatistiky o Rómoch a na druhej strane nevieme zdefinovať nezamestnaného Róma. Mesto podporuje šport pre mládež. Ale to je podobné ako so seniormi – je množstvo aktivít pre seniorov, ale naši seniory (rómski, pozn. aut) sa nikde nedostali.“ (Komunitné centrum)

Takéto na prvý pohľad farboslepé, čiže v očiach mesta nediskriminačné politiky „pre všetkých“ však nezachytávajú najzraniteľnejšie skupiny, ktoré čelia mnohým ďalším bariéram. Ďalším problémom je, že aj v súvislosti s rómskymi komunitami mesto nemá záujem zaoberať sa podporou športu, lebo argumentuje potrebou vynakladania finančných prostriedkov na iné, alarmujúcejšie problémy akými sú školstvo, infraštruktúra, občianska vybavenosť:

„Sekundárne nás zaujíma aj šport, ale s mestom sa ťažko rozpráva, je to trochu citlivé, ale oni skôr udržiujú status quo. Ani príliš zle, ani príliš dobre. Keby tu už zomierali ľudia, tak im pomôžeme, ale nezomierajú, tak sedte za kopcom a nech vás nie je vidno“(komunitné centrum)

C: Informácie pre rodičov o možnostiach športovania

Na to, aby boli deti zapájané do športových aktivít je dôležité aj vedieť, aké majú reálne možnosti, ponuku a podmienky na to, aby sa zapojili. Z výskumu vyplýva, že hlavným zdrojom pre informovanie o možnostiach športovania sú samotné školy, kde sa sústreďujú informácie o krúžkoch, kluboch, aj fungovaní centier voľného času. O svojich krúžkoch školy informujú na rodičovských združeniach, prípadne na školských nástenkách. Ak rodičia nemajú dobrý prístup do školy, alebo ak nenavštevujú (z rôznych dôvodov) rodičovské združenia, obvykle sa o týchto informáciách nedozvedia.

Centrá voľného času rovnako poskytujú informácie prostredníctvom školských nástieniek, prípadne cez sociálne siete a na vlastných webových stránkach. Koncom každého školského roka organizujú spoločné podujatia, kde sa stretnú deti a rodičia zo všetkých krúžkov a na týchto podujatiach CVČ informujú o možnostiach na ďalší školský rok, zároveň rodičom rozdávaajú aj prihlášky. Takýto spôsob informovania je však pomerne uzavretý, lebo sa o aktivitách dozvedia rodičia detí, ktoré už krúžky navštevujú. Tí môžu šíriť informácie aj do svojho okolia, ale ak napríklad rómski rodičia neudržiavajú vzťahy a kontakty s ostatnými a ich deti nenavštevujú krúžky, tak sa o týchto možnostiach nedozvedia, iba ak na nástenkách školy.

Podobne je to aj so športovými klubmi. Tie poskytujú informácie o svojom fungovaní cez školy, prípadne ich posielajú na mesto informačné letáky a mesto ďalej tieto informácie šíri.

„Je to skôr také individuálne. Niektoré kluby šíria povedomie o sebe len ústnym podaním cez rodičov či športovcov.“

Navštívia nejakú školu a robia nábor.“ (lokálny aktér)

Opäť, ako pri téme financovania, alebo podpory zo strany verejných inštitúcií, tak aj pri šírení informácií sa ukazuje, že verejní aktéri nerobia aktívnu politiku smerom k podpore zapájania a športovania rómskych detí. V zásade si svoju povinnosť informovania plnia, ale vyjadrenie zástupcu z komunitného centra, že „Rómov nevidia“ je pomerne presným vyjadrením prístupu k tejto téme. Kým majú krúžky či kluby dostatok nerómskych detí, tak nerobia žiadne špecifické aktivity na zapájanie tých rómskych. Až v prípadoch, kedy majú nedostatok detí (ako v prípade spomínaných vidieckych futbalových klubov), začnú vyvíjať aktivity na zapojenie aj rómskych detí.

PODPORA VÝRAZNÝCH TALENTOV

Vo výskume sme zistili, že v tejto lokalite neexistuje nejaký komplexný a premyslený systém na identifikáciu detí, ktoré majú výrazný talent, ani na ich ďalšiu podporu. Identifikácia talentov prebieha obvykle ad hoc. Či už na krúžkoch, na telesnej výchove alebo počas mimoškolských aktivít učitelia obvykle vidia, že niektoré z detí sa odlišuje od ostatných, má lepšiu fyzickú výdrž, koordináciu pohybov, šport mu ide lepšie ako ostatným.

„Na dieťati je veľmi vidno, že má talent, že má niečo v sebe k tomu športu. Nieкто môže športovať celý život a nič z neho nebude.“ (učiteľka)

Keďže však neexistujú žiadne formalizované mechanizmy, učitelia obvykle len odporučia rodičom, aby dieťa prihlásili do nejakého športového klubu, prípadne upozornia trénerov, ak na škole nejaký klub je. Potom už záleží vyslovene na rodičoch, aby dieťa podporovali a zabezpečili mu prihlásenie do športového klubu, či ďalšie testy, ktoré by identifikovali väčší talent.

V prípade rómskych detí si respondenti len v dvoch prípadoch spomenuli na výraznejšie talenty. V prvom prípade išlo o deti z detského domova, ktoré začali trénovať v karate klube, pretože jeho zástupcovia prišli do detského domova aktívne identifikovať najvýraznejšie talenty na karate. Avšak nie je známe, nakoľko boli tieto deti ďalej úspešné a podporované.

Druhým prípadom bolo identifikovanie talentov v komunitnom centre, kde takto identifikovali mladých chlapcov, ktorí boli nadaní na futbal a posunuli ich do futbalového klubu.

Problém však nastáva s ďalšou podporou. Ukazuje sa, že neexistuje žiaden sociálny program, ktorý by deti finančne, odborne, či inak podporoval, viedol a umožnil im tak úspešne fungovať aj na profesionálnej úrovni. V prípade spomenutých chlapcov ani jeden z nich už ďalej v športovaní nepokračoval. Jedným z dôvodov, najmä v prípade detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, je tlak rodiny:

„Ale tie deti, čo sme s nimi začali, sú teraz v najhoršom veku, keď majú 16-17, ešte nevedia odolať tlaku rodiny, svojho otca, ktorý povie, že musíš ísť do roboty, nebudeš chodiť na futbal.“ (komunitné centrum)

To môže byť dané faktormi, ktoré sme spomínali vyššie – rómski rodičia, ktorí sú v existenčných ťažkostiach, nevidia šport ako cestu k úspechu, nemajú skúsenosti s inými úspešnými športovcami, riešia existenčné problémy a podpora detí v športe by bola pre nich extrémne náročná.

Druhým dôvodom sú financie:

„... (on nepokračuje) skrátka preto, že nemá 28 eur mesačne na paušálny poplatok a nemá ďalších 200 eur ročne na výbavu a turnaje. Klub nemá žiaden sociálny program, pretože je to súkromný klub, ktorý má vlastnú futbalovú akadémiu a oni nerobia nábor, ale výber, lebo majú pretlak.“ (komunitné centrum)

Z toho vyplýva, že ak dieťa nemá silnú podporu a finančné zabezpečenie zo svojej rodiny, športový klub ho pravdepodobne ani „nenájde“, pretože tieto kluby talenty medzi rómskymi deťmi jednoducho nevyhľadávajú.

Individuálna podpora neexistuje ani zo strany mesta. To poskytuje dotácie športovým klubom kolektívne, na základe dosiahnutých úspechov klubu, nie jednotlivca. Ak klub dosahuje úspechy na regionálnej alebo celoštátnej úrovni, má potenciál získať vyššiu dotáciu. Sekundárne tak klub má motiváciu podporovať výrazné talenty, pretože tie mu jednak umožňujú získať vyššiu dotáciu, ale aj sa zviditeľniť a získavať nových členov, čo je tiež podmienka pre získanie finančných prostriedkov. Z tých môže potom klub aj individuálne podporovať daného športovca či športovkyňu, avšak nie je to podmienka.

„My nevyžadujeme, aby tá podpora išla priamo tomu športovcovi, je to na nich, teoreticky im nemusia dať ani euro...ak má klub niekoho úspešného, tak profituje priamo tým človekom, lebo cez médiá sa vedia tie kluby spropagovať, že máme takéhoto úspešného chlapca. Ten klub ho potom obvykle podporuje a preplatí mu všetky náklady“. (zástupca samosprávy)

Ak v súčasnosti **neexistuje nejaká komplexná a cielená podpora talentov**, ktorá má jednak vyhľadávaciu zložku, ale aj následnú podporu vo forme sociálneho programu, ktorý by nebol závislý od toho, aby napríklad rodičia vybavovali pre dieťa všetky aktivity a následnú podporu, **je málo pravdepodobné, že rómske dieťa bude mať šancu rozvíjať svoj talent.**

Ako sme uviedli v predchádzajúcich kapitolách, v súčasnosti chýba cielená podpora pre akékoľvek športovanie rómskych detí – nie je to téma, ktorej by sa niekto systematicky venoval. Podpora výrazných talentov je potom ešte komplikovanejšia, lebo nemá ani základnú bázu, na ktorej by bolo možné ďalej stavať.

ČO BY POMOHLA DO BUDÚCNOSTI

V záverečnej časti výskumu sme sa zamerali na to, ako vidia respondenti situáciu do budúcnosti, čo by podľa nich pomohlo, aby rómske deti alebo deti vo všeobecnosti športovali viac.

Zaujímavým zistením je, že väčšinou videli bariéry zlepšenia situácie inde ako vo svojich vlastných kapacitách alebo možnostiach podpory. Asi najčastejšou odpoveďou bolo, že v prvom rade by sa mali zmeniť **postoje rómskych rodičov** (alebo rodičov celkovo):

„Možno je to z rodiny, ja neviem. Myslím, že treba aj zmeniť mentalitu tých Rómov, teda nie detí ale ich rodičov, aby viedli deti k športu.“ (učiteľka)

Ak by sme aj nehovorili len o rómskych rodičoch, celkovo prevládal pocit, že rodičia sú v súčasnosti zahltení povinnosťami, alebo nemajú záujem venovať sa deťom a podporovať ich v športe. **Finančné bariéry** sme spomínali už vo viacerých častiach tejto správy.

Ďalšou témou do budúcnosti je, že by bolo potrebné lepšie **zabezpečiť personálne pokrytie** – učiteľov, trénerov, ľudí, ktorí vedú deti k športu a podporujú ich. V súčasnosti je táto téma finančne poddimenzovaná a bolo by podľa viacerých potrebné sa jej venovať intenzívnejšie. Zároveň je v kluboch a krúžkoch veľká fluktuácia ľudí, čo tiež neprispieva k rozvoju možností. Kvalifikovanosť trénerov, či ľudí pracujúcich s deťmi ba tiež niektorými hodnotená ako nie úplne dostatočná.

Materiálne podmienky, vybavenie športovísk je asi najčastejšie vyjadrovanou potrebou v oblasti športu, ktorú by bolo potrebné zabezpečiť, aby sa športovanie detí mohlo rozvíjať. Tu respondenti nevnímali len podporu rómskych

detí, ale podporu športovania celkovo.

„To je v dnešnej dobe veľmi dôležité, lebo deti už nelákajú neohraničené trávnaté ihriská nepokosenej trávy medzi blokmi. Deti na štadióne potrebujú vyzeráť ako športovec, mať športové náradie, byť športovcom na ihrisku“.
(zástupca samosprávy)

Pomohla by aj **celková podpora štátu alebo samospráv**, ktorá je síce rôznymi aktérmi hodnotená rôzne, ale prakticky všetci ju vnímajú ako nedostatočnú.

Pri úvahách, čo by pre podporu športu do budúcnosti pomohlo najviac malo len veľmi málo respondentov na myslí rómske deti a snahu ich aktívnejšie ich podporovať v športovaní, resp. **uvažovať o športe ako nástroji na sociálne začleňovanie detí**, či zlepšenie interetnických vzťahov medzi rôznymi deťmi.

V podstate len jeden respondent- zástupca komunitného centra sa pozrel na túto tému komplexnejšie a priniesol konkrétny návrh alebo odporúčanie na prácu s rómskymi deťmi v téme športovania:

„Pomohlo by, ak by bola vyčlenená osoba, ktorá sa tým deťom v tejto téme bude venovať. Teda nie že dáme peniaze na nákup kopačiek, ale zaplatiť človeka, ktorý tam bude pre ne....to je cesta, monitoring, tútoring v každej oblasti. Tie komunity sú v takom regrese, že bez externého faktora to nikdy nezmeníte.“ (komunitné centrum)

ZHRNUTIE – ZÁKLADNÉ ZISTENIA

- Možností pre športovanie v tejto lokalite je dostatok (aj keď by mohli byť lepšie a sú na ústupe) – krúžky, kluby, centrá voľného času – poskytujú potenciálne dobrý priestor na zapájanie do športových aktivít.
- Rómske deti športujú len minimálne – jednotliví aktéri ich nevidia – nevedia, či chodia na krúžky, nerozmýšľajú nad nimi ako nad potenciálnou cieľovou skupinou, ktorej je potrebné venovať pozornosť.
- Rómske deti začínajú byť pre kluby zaujímavé až vtedy, ak výrazne klesá počet zapojených nerómskych detí (napríklad vidiecke futbalové kluby).
- Respondenti vidia rozdiely v prístupe rómskych a nerómskych rodičov. Kým nerómski sú veľmi individualistickí a hneď vidia v svojom dieťati Sagana, rómski rodičia viac nechávajú deťom možnosť výberu, neorganizujú natoľko ich život a preto to nechávajú skôr na nich, či a ako budú športovať. Toto konštatovanie sa však ale nedá generalizovať na všetkých rómskych a nerómskych rodičov, môže to byť však argumentom pre väčšiu externú podporu pre športovanie rómskych detí.
- Rómske deti sa hýbu výrazne viac než nerómske deti a podľa niektorých respondentov sú často nadanejšie pre šport a pohyb celkovo, pretože veľa času trávia vonku, ich športovanie má skôr neorganizovanú formu.
- Zdieľanie informácií je pomerne pasívne. Rodičia si informácie musia vyhľadávať, sú dostupné na nástenkách škôl, alebo v uzavretých „kruhoch“ centier voľného času, veľmi málo kedy prichádzajú informácie za samotnými rodičmi. Rómski rodičia nie sú vôbec cieľom náborov alebo systematického osloovania či náboru do športových aktivít.
- Podpora výrazných talentov je minimálna, spomedzi rómskych detí už vôbec nie. Ak je aj identifikovaný talent (v podstate náhodou, ak si to všimne učiteľ či tréner), aj tak je to v podstate na rodičoch, aby deti naďalej podporovali a pretláčali.
- Podpora zo strany mesta či štátu je minimálna. Mesto Rómov ako cieľovú skupinu integrácie prostredníctvom športu alebo celkovo ako cieľovú skupinu pre podporu športu vôbec nevidí. Chýba akákoľvek komplexná politika rozvoja športu, o rómskych deťoch nehovoriac.

5.2 Rómske deti a šport – lokalita západné Slovensko

VÝBER LOKALITY

Pre túto prípadovú štúdiu sme zvolili väčšie mesto na západnom Slovensku, v ktorom sme zrealizovali 8 individuálnych kvalitatívnych rozhovorov so zástupcami miestnej aj regionálnej samosprávy, športových klubov, komunitného centra a rómskymi rodičmi. Všetky rozhovory (okrem jedného rozhovoru s rómskym rodičom) boli nahrávané a prepisy z nich slúžili ako podklad pre obsahovú analýzu. V nej sa zameriavame na niekoľko oblastí: možnosti športovanie pre deti v meste, vnímanie významu športu pre deti a špecificky pre rómske deti, postoje rómskych rodičov k športu, postoje a účasť rómskych detí na športových aktivitách, bariéry, ktorým rómske deti čelia v prístupe k športu, vzťahy v zmiešaných rómsko-nerómskych tímoch, nároky, ktoré šport kladie na rodiny a možnosti pre sociálne slabšie rodiny a potreby v oblasti podpory športovania detí a špecificky rómskych detí. Analýza sa zameriava na to, ako dané oblasti a s nimi súvisiace témy vnímali jednotliví respondenti a ako ich rámcovali. V nasledujúcom texte teda prezentujeme poznatky získané z individuálnych rozhovorov, pričom ide o popis vnímania a perspektívy respondentov v jednotlivých témach. Je nutné poznamenať, že v prípade viacerých respondentov bol náš rozhovor pravdepodobne prvou príležitosťou, kedy sa vôbec zamýšľali nad témou športovania rómskych detí. Táto téma je teda absolútne neprebádaná a existuje v nej veľmi málo skúseností, ktoré by bolo možné koncipovať systematicky ako prístup (teda, že by sa systematicky niekedy riešila téma športovania rómskych detí).

Táto prípadová štúdia nemá ambíciu byť vyčerpávacím opisom situácia v oblasti športovania rómskych detí v skúmanej lokalite. Keďže ide o tému, ktorá doteraz nebola skúmaná vôbec, pokúsili sme sa o pilotnú výskumnú sondu.

Mesto, v ktorom sme realizovali výskum, je charakteristické dostatkom pracovných príležitostí priamo v meste i okolí a s tým súvisiacou nízkou nezamestnanosťou. Aj v tejto lokalite je prítomná vylúčená rómska komunita (cca. 1800 Rómov), z ktorej väčšina žije na jednom okrajovom sídlisku. Rómske rodiny tu bývajú v niekoľkých panelových domoch, v ktorých majú veľmi nízky štandard bývania. Niektoré rodiny majú byty odkúpené do súkromného vlastníctva, ale tri vchody predstavujú mestské nájomné byty nižšieho štandardu, čo je asi 24 bytových jednotiek, v ktorých bývajú tzv. „usporiadanejšie“ rodiny (MsÚ). Ich obyvatelia musia spĺňať kritériá na pridelenie takéhoto bytu mestom. Okrem toho je tam ďalších niekoľko vchodov, ktoré respondenti označili za polorozpadnuté. Rómske deti z tejto lokality chodia takmer výlučne na blízku základnú školu, ale nie je to segregovaná škola. Okrem tejto lokality však Rómovia žijú aj na iných sídliskách v meste. To sú najmä rodiny, ktoré sú v lepšej socio-ekonomickej situácii.

Podľa vyjadrení respondentov miestni Rómovia pracujú, čo súvisí s nízkou nezamestnanosťou v tomto meste: „Ak chcu pracovať, tak práca tu je“ (VÚC). Mnohí Rómovia majú popri oficiálnom zamestnaní aj „fušky“ (MsÚ). Podľa vyjadrenia respondenta z KC je zhruba tretina obyvateľov tohto sídliska vo veľmi zlej socio-ekonomickej situácii, kedy majú problém pokryť základné životné náklady. Vo vzťahu k vzdelávaniu svojich detí s ťažkosťami pokrývajú napríklad povinné školské poplatky, oblečenie a stravu. Akékoľvek ďalšie školské aktivity, ako napríklad výlety, mimoškolské činnosti, krúžky, sú nad rámec ich finančných možností. Ostatné rómske rodiny, ktoré možno zaradiť do nižšej strednej až strednej triedy, zvládajú financovanie vzdelávania svojich detí štandardne, teda zvládajú pokrývať aj náklady spojené s mimoškolskými aktivitami, záujmovou činnosťou a podobne, aj keď to nemusí byť vždy jednoduché.

MOŽNOSTI ŠPORTOVANIA V LOKALITE

Keďže ide o väčšie mesto, možností športovania je tu pomerne veľa. Podľa vyjadrení respondentov je dostupné všetko okrem športov na divokej vode. Postupne tiež prebiehajú rekonštrukcie ihrísk pri základných školách, ktoré sú potom otvorené aj pre verejnosť.

Ihriská pri školách v blízkosti rómskej komunity sú podľa respondentov v zlom stave, ale rómske deti jedno z nich zvyknú využívať napríklad na hranie futbalu. Ostatné ihriská využívajú málo – k jednému z nich sa ide okolo materskej školy, takže k nemu nie je priamy prístup, keďže musia prejsť okolo celého oplotenia škôlky a podľa pracovníka komunitného centra sú miestni obyvatelia kritickí voči tomu, aby tam chodili rómske deti.

Pred niekoľkými rokmi dokonca jeden z mestských poslancov inicioval výstavbu futbalového ihriska na ulici, kde býva väčšina miestnych Rómov:

„Bola tam snaha o futbalové ihrisko, spolu s poslancom ho miestni Rómovia vykosili, ale reakcia iných poslancov bola, že by sa mali radšej využívať ihriská pri základných školách.(...) Žiadosť o prenájom plochy bola zamietnutá s dvojstranovým odôvodnením. Nakoniec sme našli iný priestor u súkromníka na konci ulice a začali sme to svojpomocne upravovať. Teraz je to ale zarastené, nedajú sa tam robiť akcie. Chcelo by to ešte trochu zarovnať a vylepšiť futbalové bránky.“ (KC)

V meste tiež postupne prebiehajú aj rekonštrukcie vnútroblokovej na jednotlivých sídliskách, ktorých súčasťou sú aj športové vybavenia. Jeden takýto projekt sa bude realizovať aj na sídlisku, kde býva veľká časť miestnych Rómov.

V rámci celého mesta sa tiež postupne vytvárajú outdoorové crossfitové ihriská či ihriská so strojmi na posilňovanie. Ani jeden z respondentov však nevedel o tom, že by tieto ihriská využívali aj rómske deti či mladí ľudia.

Podpora športu v lokalite

V súčasnosti v meste neexistuje stratégia podpory športu, avšak prebiehajú diskusie o vytvorení akčného plánu na zvyšovanie pohybovej gramotnosti obyvateľstva.

Športové aktivity v skúmanej lokalite môžu získavať podporu z viacerých zdrojov. Na jednej strane je to dotačný systém mesta, kde jednotlivé kluby môžu získať dotáciu v rôznej výške. O dotácii do výšky 1000 eur rozhoduje primátor, o dotácii nad 3000 eur mestská rada a o dotácii vo výške nad 5000 eur musí hlasovať mestské zastupiteľstvo. Zástupkyňa miestnej samosprávy túto podporu považovala za dostatočnú, keďže športové kluby sú svojprávne subjekty a úlohou mesta nie je to, aby v plnej miere financovalo šport v meste. Namiesto toho sa mesto zameriava na vytváranie podmienok pre zdravý pohyb obyvateľstva (ihriská, cyklotrasy a pod.).

Na druhej strane je dotačný program samosprávneho kraja, ktorý môžu športové kluby a organizácie využívať na financovanie svojich aktivít. V poslednej výzve na predkladanie žiadostí bolo alokovaných 175 tisíc eur. Väčšinou rozdeľujú sumy vo výške 300 až 5000 eur. O podporu môžu kluby žiadať aj ad hoc v prípade, že im pri organizácii nejakého podujatia odriekne podporu sľúbený sponzor.

Ani pri jednej z týchto dotačných schém nie je inklúzia jedným z kritérií pre udelenie dotácie, a ani sa o takomto kritériu nikdy neuvažovalo. Športovanie rómskych detí, resp. začleňovanie rómskych detí, by podľa slov jednej respondentky mohlo byť podporené skôr zo sociálnej dotačnej schémy. To, či sa pri predloženej žiadosti zohľadní aj inkluzívnosť aktivity, závisí podľa respondentky z miestnej samosprávy, od názoru komisie. Žiadne usmernenie k tomu však neexistuje. Údajne však športové kluby vo svojich žiadostiach o dotáciu ani nemôžu pomenovať, že pracujú s deťmi zo sociálne znevýhodneného prostredia, pretože ich nemajú ako identifikovať:

„Ten športový klub v tej dotačnej schéme ani nepomenuje, že pracuje so znevýhodnenou skupinou. Nepomenuje a ani nemôže. Príklad – keď niekto zorganizuje nejaké majstrovstvá v plávaní, ktoré bývajú vždy na jar, nikdy na to nepozerajú tak ‘a je tam niekto z tej komunity?’ Nemôžu označovať rodiny Róm, neróm, môžu len pomenovať, že bývajú v nejakej lokalite, ktorá je sociálne znevýhodneným prostredím a vedia, že tam tie rodiny žijú, vedia to cez kontakty na riaditeľov, učiteľov. A to nie je legálna štatistika.(...)“
(MsÚ)

Ďalšími zdrojmi financovania sú pre kluby členské poplatky, príspevky zo zväzov, 2% z daní a predaj merchandisu, teda klubových produktov (tričká, šály, šiltovky, apod.).

Zdroje informácií o možnostiach športovania

Vplyv rodičov na mieru zapájania sa detí do športových aktivít respondenti považovali za kľúčový. Zaujímalo nás preto, či majú rodičia dostatočný prístup k informáciám a kde ich vôbec môžu získať.

Podľa vyjadrení respondentov existuje v meste viacero zdrojov informácií, kde si rodičia môžu informácie vyhľadať či získať. Na námestí sa napríklad raz za rok koná prezentácia všetkých športových klubov. Deti majú možnosť získať informácie, prípadne si niektoré športy aj vyskúšať. Niektoré kluby robia prezentácie svojich aktivít a nábor aj na školách. Toto všetko sú aktivity zamerané na deti vo všeobecnosti, nikto nevyhodnocuje a ani nereflektuje, v akej miere sa ich zúčastňujú rómski rodičia či deti, alebo aký dopad majú na prihlasovanie sa rómskych detí do športových klubov. Keďže sami respondenti to nijako netematizovali, domnievame sa, síce, ako spomínali po podobných akciách majú výrazne vyšší nárast nových prihlásených detí, ale buď medzi nimi nie sú žiadne rómske deti, alebo si to kluby nijakým spôsobom nevšímajú.

Informácie o športových možnostiach zverejňuje aj mesto na svojom webe a taktiež ich posúva na základné školy, ktorých je zriaďovateľom.

Značná časť iniciatívy je však ponechaná na samotných rodičoch. Očakáva sa, že pokiaľ rodičia majú záujem o to, aby ich deti športovali, sami si vyhľadajú informácie na internete. Úlohu tu však môže zohrávať aj základná škola – učitelia by mali vedieť pracovať nielen s deťmi, ale aj rodičmi a poskytovať im informácie vo forme, ktorej môžu ľahko porozumieť všetci (MsÚ).

VÝZNAM ŠPORTU PRE DETI

Respondenti vnímali šport ako veľmi dôležitý pre celkový rozvoj detí. Význam videli jednak vo vzťahu k telesnému vývinu – rozvoj motoriky, koordinácie, držania tela, nižšie riziko obezity. Okrem toho však význam videli aj v rozvoji morálky, disciplíny, zodpovednosti voči kolektívu aj samému sebe, pribojnosti a

vytrvalosti, čo má potom pozitívny dopad aj na iné oblasti života, napr. v zamestnaní v neskoršom veku.

Deti športujú málo

Respondenti celkovo hodnotili športové aktivity detí ako nedostatočné a nostalgicky ich porovnávali s minulosťou, kedy všetky deti trávili čas vonku hraním a športovaním. Pokles záujmu o šport vidia v rozšírení IT a sociálnych médií („všetky deti sedia za počítačmi“, čo platilo podľa respondentov rovnako pre rómske aj nerómske deti). Problémom však je aj to, že rodičia na svoje deti nemajú čas, kvôli čomu ich nevedú k športovým aktivitám: „Dnes sú rodičia rozvedení, sú zamestnaní, jeden pracuje na tri smeny a takmer celý týždeň sa nevidia, takže na tie deti nemajú čas. Čo je pochopiteľné na jednej strane, ale na strane druhej je to na škodu vecí u toho športu toho dieťaťa.“ (VÚC)

Význam športu pre rómske deti

Význam športu pre rómske deti videli respondenti najmä v „zaradení do spoločnosti, ktorá funguje, nazvime to tým správnejším spôsobom“ (VÚC). Šport ako zmysluplné vyplnenie voľného času detí hodnotili pozitívne aj rómski rodičia, s ktorými sme vo výskume hovorili. Pre deti zo segregovanej lokality môže šport fungovať aj ako cesta „von“ – ak na tréningy chodí mimo svojho bydliska, má šancu nadväzovať nové vzťahy s ľuďmi, ktorí sú odlišní od tých, s ktorými bežne trávi čas (MsÚ). Okrem toho však niektorí vnímali aj potenciál, ktorý šport má v oblasti vzájomného spoznávania sa: „Možno je to vzájomné, že tá socializácia minority aj majority, a možno aj u tej majority búranie tých predsudkov. Skutočne, tie rómske deti sú pohybovo nadané, myslím, že by to bolo vzájomne obohacujúce.“ (VÚC 2) Šport teda niektorí respondenti považovali aj za nástroj sociálnej inklúzie.

RÓMSKI RODIČIA A ŠPORT

Prístup rómskych rodičov k športu vnímali respondenti rôzne, vo veľkej miere bolo toto vnímanie poznačené stereotypným vnímaním Rómov ako takým. Viacerí z nich uvádzali, že rómski rodičia v športe význam nevidia, pretože k tomu sami neboli vedení. Iní zas uvádzali, že ich „nezáujem“ je skôr dôsledkom ich sociálnej a ekonomickej situácie – keďže majú viac detí, nemajú čas na to, aby prejavovali záujem o šport. Pri viacerých deťoch je navyše šport aj logisticky náročný: „Keď majú viac ako päť detí s tým, že tento chce ísť tam, ten tam, nestihajú to logisticky, čo je dosť veľký problém.“ (VÚC) Podľa dojmov respondentky z miestnej samosprávy niektoré rómske deti využívajú krúžkovú a športovú činnosť, ktorá je na základnej škole. Postoj a usmernenie rodičov je podľa nej dôležité vtedy, keď sa deťom športovať nechce, ale myslí si, že toto usmernenie dostávajú skôr ma úrovni školy (MsÚ).

Samotní rómski rodičia, s ktorými sme vo výskume hovorili, považovali šport svojich detí za dôležitý a významný pre ich celkový rozvoj, pre zmysluplné využívanie voľného času. Niektorí však prioritu dávali radšej škole, pretože „bez školy sa nikam nedostane. Takže cez týždeň škola a športovať môže cez víkend“ (rómska matka).

RÓMSKE DETI A ŠPORT

Aj vnímanie rómskych detí a ich vzťahu k športu bolo vo veľkej miere poznačené stereotypným vnímaním Rómov ako temperamentných, výbušných, impulzívnych. V prípade rómskych detí je to formulované ako

pozitívna vlastnosť, ktorú by bolo možné v športe rozvíjať, avšak viacerí respondenti ich považovali aj za málo vytrvalé: „Čo som počula z nejakých športových klubov, rómske deti majú veľký zápal pre šport, ale rýchlo im vyhasne. Nemajú výdrž. Nie sú naučené takej systematickosti, robiť niečo v pravidelných intervaloch. Berú to tak – chce sa mi, nechce sa mi.“ (MsÚ) Podľa jedného respondenta chcú mnohé rómske deti dokázať aj viac, byť lepší ako tí druhí, a to vďaka svojmu temperamentu a „iskre“, ktorú v sebe majú (VÚC).

Účasť rómskych detí na športových aktivitách

Respondenti nemali žiadne informácie o tom, v akej miere sa rómske deti zúčastňujú na športových aktivitách. Niektorí respondenti argumentovali aj tým, že nie je možné zisťovať tieto údaje, keďže zber etnických dát je zakázaný. Taktiež uvádzali, že to nie je ani žiadúce, keďže by tým akoby vyčleňovali jednu skupinu detí. Viacerí respondenti uviedli aj to, že prístup k športu majú všetky deti rovnaký a nie je možné niekomu robiť úľavy.

„A v tých kluboch každý má priestor, každý má rovnaké právo navštíviť klub, prihlásiť sa, ale nikto to nerobí tak cielene, že by to robili zámerne a chceli vyťahovať deti z toho územia.“ (MsÚ)

Na druhej strane však priznávali, že rómske deti čelia aj viacerým bariéram (pozri nižšie). Respondenti tak spomínali len jednotlivé rómske deti, o ktorých vedia, že chodia na rôzne športy, napr. rómske dievčatá na softbal, rómski chlapci na futbal či box. Niekoľko rómskych dievčat chodí aj na futbal do najväčšieho miestneho klubu, údaje ide o dievčatá z detského domova. Chlapci na spomínanom sídlisku, na ktorom žije rómska komunita, však športujú aj neorganizovane na ulici: „Šport je taká chlapčenská záležitosť, loptu si zoženú a sami sa vonku zahrajú. Chlapci sa stretávajú na ulici, je to niečo, čo ich okrem počítačov tiež baví. Je to vec, ktorá má pre nich zmysel a radi sa tomu venujú.“ (KC) Komunitnému centru sa podarilo umiestniť niekoľkých chlapcov vo futbalovom tíme v neďalekej obci, ale záujem v komunite bol oveľa vyšší. Pre nich sa však nepodarilo nájsť možnosti.

Vnímanie rómskych detí v tímoch

Vo vzťahoch medzi deťmi v tímoch podľa vyjadrení respondentov nezáleží na etnicite, ale na tom, či dieťa prispieva k víťazstvám: „Keď je dieťa slabé, môže to byť aj syn prezidenta, proste ten kolektív ho vylúči. Pokiaľ je dieťa černocho a je fakt šikovné, tak je v tom kolektíve obľúbené“ (futbal). Úlohu okrem toho zohráva aj správanie sa daného dieťaťa a to, aké má návyky z domu – teda či dodržiava pravidlá, či chodí načas na tréningy, ako reaguje v krízových situáciách. Celkovo respondenti uvádzali, že rómske deti, o ktorých vedia, že sa venujú nejakému športu, v tímoch zapadli, sú prijímané dobre. Otázka etnicity či národnosti už navyše pre mladých ľudí údajne nie je témou:

„Keď si predstavíte situáciu, že by ste mali zrazu vo vašom klube desať rómskych detí, zmenilo by to nejaké prostredie u vás?“

„Myslím, že vôbec. Nejde o to, či sú Rómovia alebo nerómovia, ide o to, akí sú to ľudia. Keby boli bezproblémoví, tak by to nikto neriešil. Tí mladí to už neriešia. Čo mám skúsenosť s tými mladými, ktorých trénujem, tak myslím, že oni toto vôbec neriešia.“ (atletika)

Bariéry v prístupe rómskych detí k športu

Nízku účasť rómskych detí na športových aktivitách si respondenti vysvetľovali rôzne. Jedným z dôvodov je spomínaná chýbajúca výdrž, čo je však poznatok skôr anekdotický než faktický. Za významný negatívny faktor, ktorý rómskym deťom bráni vo väčšej účasti na športových aktivitách, považovali respondenti **vplyv rodiny a prostredia**, v ktorom rómske deti vyrastajú. Nasadenie rómskych rodičov robiť svojim deťom „servis“, teda voziť ich na tréningy a pod., vnímali respondenti ako nižšie v porovnaní s nerómskymi rodičmi. Avšak jeden z respondentov toto nižšie nasadenie vysvetľoval skôr štruktúrne: *„Je to možno v tom, že pracujú, autá sú tam nižšie zastúpené, možno tých detí tam býva viac, takže starostlivosť o deti väčšinou je ponechávaná na matku, ktorá nemá šancu to stíhať.“* (VÚC) Jeden z rómskych rodičov, s ktorými sme sa zhovárali, však uvádzal aj strach rómskych detí zapájať sa do nerómskych aktivít:

„Pokiaľ ide o výhru, tam už sa ľudia delia, a keď Róm vyhrá, na to poukazujú v negatívnom – ako to mohla získať, keď je Rómka?“

„Myslíte, že aj takéto postoje bránia tomu, aby deti viac športovali?“

„Asi aj áno. Lebo deti sa viac boja. Rómske deti, čo nie sú naučené medzi nerómami, majú väčší strach ako tí, čo sú naučení. Ale už takíto z osád, čo sú, tí majú problém s tým, to je normálne, bohužiaľ.“ (rómska matka)

Pracovník komunitného centra uviedol aj **nedôveru voči rómskym deťom** ako zásadný faktor, ktorý ovplyvňuje ich nízku účasť na športových, ale aj iných záujmových aktivitách: *„Bolo to náročné aj na organizáciu, vypýtať deti osobne zo škôl, od rodičov, potom ich doviezť na akciu a potom ich zaviezť naspäť. Je to iné ako u bežných detí, je tam nedôvera zo strany rodičov aj učiteľov aj inštitúcií.“* (KC)

Učitelia im neveria, že skutočne idú niekam na vystúpenie alebo športovú súťaž, a nie poza školu. Rodičia im nechcú takéto aktivity dovoliť kvôli prospechu, neveria, že si môžu zlepšiť známky, ak sa budú venovať iným aktivitám. Inštitúcie, ktoré súťaže či kultúrne programy organizujú sú zas „v strehu“, keď sa zúčastňujú rómske deti a „dávajú si pozor na veci“. V takomto nastavení je potom aj pre rómske deti oveľa ťažšie vytrvať v nejakej aktivite či pokračovať v snahe, ak z druhej strany neustále cítia pochybnosti až podozrievanie.

NÁROKY NA RODINU

To, aby sa dieťa venovalo nejakému športu, kladie aj isté nároky na rodinu. Veľkou výzvou je **logistika a energia**, ktorú je potrebné do športovania detí investovať – vozenie detí na tréningy, na súťaže a podobne. Rómski rodičia, ktorých deti hrajú futbal za klub neďalekej obce, sa napríklad vyjadrili, že keby ich tam nevozil sociálny pracovník komunitného centra, nemohli by chodiť vôbec. Prímestská doprava je nedostačujúca a oni ako rodičia by si vozenie na tréningy nemohli dovoliť z finančných ani časových dôvodov (kvôli pracovnému vyťaženiu či viacerým deťom v rodine). Mnohé deti takto so športom prestávajú, pretože rodičia nejavia záujem a neposkytujú im dostatočnú podporu. Niektorí tréneri v takýchto prípadoch zvyknú rodičov minimálne kontaktovať telefonicky, aby zistili, prečo dieťa vynecháva tréningy: *„Väčšinou hovoria, že nestíhajú chodiť. Vyhovoria sa na prácu, na smeny. To je väčšinou alibizmus. Rodič samotný možno nikdy šport nerobil“* (futbal).

Finančné náklady

Ako sa vyjadrili rómski rodičia, ktorých deti hrajú futbal v spomínanom dedinskom družstve, šport stojí veľa peňazí, aj keď záleží na type športu, ktorému sa dieťa venuje. Niektoré športy sú nákladnejšie (hokej), iné zas menej (atletika). Podobnú skúsenosť má aj respondent z regionálnej úrovne samosprávy, ktorý kedysi pracoval ako hokejový tréner: *„Osobne som sa stretol v hokeji s rómskym dieťaťom. To dieťa bolo veselé, bolo v pohode, bolo také, že ho to bavilo, že ho to chytilo, že chcelo. Potom sa to aj časom asi finančne zo strany rodičov skončilo, lebo to bolo náročné.“* (VÚC)

Možnosti pre sociálne slabšie rodiny

Niektoré kluby majú aj možnosť znížiť či úplne odpustiť členský poplatok pre sociálne slabšie rodiny: *„Vždy sa vieme dohodnúť na tom členskom, vždy vieme pomôcť. Vzadu máme plno oblečenia, ak dieťa nemá na to, aby si ho zabezpečilo. (...) prípadne máme spoluprácu s jednou športovou značkou, kde máme výrazné zľavy, čiže tie veci vychádzajú za pár korún. Keď dieťa naozaj na to nemá, vieme mu to zakúpiť, prípadne posunúť po niekom.“* (futbal) Takéto možnosti sú otázkou nastavenia každého športového klubu. Jeden z respondentov, ktorý pôsobí ako tréner atletického klubu napríklad uviedol, že v klube majú sociálny fond, z ktorého riešia aj pomoc pre deti zo sociálne slabších rodín (napr. preplácajú autobus, stravu či oblečenie) (atletika). Možnosťou je tiež sponzoring či darčovstvo, vďaka ktorému by bolo možné podporovať sociálne slabšie deti. Respondenti však nevedeli povedať, do akej miery sú tieto možnosti v meste rozvinuté. Väčšia podpora zo štátu športovým klubom by však bola riešením aj pre sociálne slabšie rodiny: *„Keby bola väčšia podpora tých klubov zo strany štátu, tak by si potom vedeli viacej dovoliť povoliť tým rodičom.“* (VÚC)

PODPORA TALENTOV

V meste neexistuje žiadny systém podpory športových talentov. Podľa respondenta z regionálnej úrovne samosprávy by navyše bolo ťažké rozhodovať o talentoch v prípade malých detí: *„To je ťažké, pretože, keď sú deti malé, tie výsledky na súťažiach sú. Teraz je šikovný, keď je druháčik, ale za dva roky vyrastie, priberie a už je iný“* (VÚC). Podľa tohto respondenta by teda podpora športovania detí mala byť skôr všeobecnejšia, teda na úrovni tímov či klubov, nie na úrovni jednotlivcov.

Takáto podpora je na jednotlivých športových kluboch. V prípade miestneho futbalového klubu napríklad postupujú individuálne a v istej miere dokážu podporiť aj talentované dieťa, ktoré by však inak nemalo finančné prostriedky na to, aby sa futbalu venovalo na vyššej úrovni: *„Ako som povedal, priorita je talent. Keď je dieťa talentované a my s ním chceme pracovať, tak vieme nájsť akúkoľvek cestu, aby to ten rodič zvládol. Ale tam je to aj o tom rodičovi. Keď je dieťa z 10km vzdalenej dedinky a rodič ho nie je ochotný voziť, tak my ho nevieme voziť.“* Športové kluby môžu aj požiadať krajský úrad o podporu talentovaného dieťaťa, ak je zo sociálne slabšej rodiny. Podľa iného respondenta však takýto príspevok možno pokryje nejakú časť športovej výbavy, ale nepokryje dieťaťu ďalšie iné bežné výdavky. To je základ, ktorý musí pokrývať rodina (atletika).

Práve pre talentované deti zo sociálne slabších rodín môže byť šport na vyššej úrovni nedosiahnuteľný kvôli vysokým finančným nákladom: *„Ak je to finančne náročný šport ako tenis, hokej, tam sa nenájdu deti zo znevýhodneného prostredia. Sú to športy, ktoré vyslovene potrebujú finančnú podporu rodičov“* (MsÚ).

V miestnej rómskej komunite sa aj preto tešia aj z malých úspechov, teda keď talentované deti hrajú

futbal aspoň za dedinské kluby, pretože „treba brať do úvahy rodinnú situáciu, finančnú, sociálnu“ (KC).

POTREBY V OBLASTI ŠPORTOVANIA DETÍ

Respondenti konštatovali, že v lokalite by bolo nevyhnutné **investovať viac do športovej infraštruktúry**, pretože športoviská sú v zanedbanom stave. Prostriedky, ktoré si rekonštrukcie vyžadujú, sú však vysoké a športové kluby ani samospráva takými financiami nedisponujú. Športovisk, ktoré by boli bežne prístupné na každodenný šport či hru, je navyše celkovo málo, pretože mnohé plochy vhodné na športovanie boli buď zastavané alebo boli na nich vytvorené parkoviská: „Tie športoviská chýbajú. Keď som bol niekedy na škole, naša generácia, my sme drali hokejky, lopty okolo bytoviek. Teraz sú tam nové bytovky a parkoviská...A to dieťa nemá kam ísť, tak čo bude? Tak bude čupieť doma a pozeráť sa do počítača.“ (VÚC)

Problémom býva aj **možnosť dopravy na tréningy**, keďže deti z okolitých obcí rodičia musia voziť do mesta v dôsledku slabej prímestskej hromadnej dopravy, čo si však nie každá rodina môže dovoliť. Jeden z respondentov videl riešenie v spoločnom zväzaní a rozvážaní detí na tréningy, čo by mohli zabezpečovať jednotlivé kluby (VÚC).

V rámci hodín telesnej výchovy, ktoré by mali v deťoch pestovať vzťah k pohybu a športu, by bolo potrebné, aby učitelia dokázali identifikovať to, na čo má dané dieťa predpoklady alebo čo ho baví, a to v ňom rozvíjať. Potrebné by bolo teda rozvíjať **individuálny prístup k deťom na telesnej výchove**, pretože „nie všetky deti musia robiť všetko naraz. Niektorí majú dobrú vytrvalosť, nie všetky deti musia odbehnúť 12-minútovku do niekoľkých minút, a tí poslední, to bola najväčšia hanba.(...) a toto, keď telocvikár pochopí a vidí na tom dieťati, že sa chce a vie hýbať, ale nie na úkor svojich možností a cez bolesť.“ (MsÚ)

Len škola samotná však podľa respondentov nedokáže deti namotivovať, ak nemajú základ z rodiny. Viacerí respondenti preto uvádzali aj potrebu „**prevýchovy rodičov**“, aby si rodičia uvedomovali význam športu, aby svoje deti viedli k pohybu. Takáto „prevýchova“ by mohla prebiehať formou prednášok na školách (VÚC). Toto opatrenie sa zdôrazňovalo aj pri **rómskych rodičoch**, ktorí by tiež mali absolvovať takéto prednášky, potenciálne aj s nejakou motiváciou vo forme jedla a pitia zdarma: „Práve toto by ich motivovalo najskôr, aby sa zúčastnili a možno by prišli zase“ (VÚC3). V prípade nerómskych rodičov o takýchto motivátoroch neuvažovali a predpokladali účasť na dobrovoľnej báze „Nie zdržiavať ich tam, lebo každý má svoj plán, ale vypísať že bude takáto prednáška a bolo by dobré, aby sa jej zúčastnili.“ (VÚC 3) Presvedčenie, že základom pre väčšiu účasť rómskych detí na športoch je záujem rodičov, vyjadril aj miestni futbalový tréner. Pracovník komunitného centra tiež považoval za dôležité **zvyšovanie povedomia rómskych rodičov** o význame športu pre ich deti, avšak navrhoval **diametrálne odlišné spôsoby, ako to dosiahnuť**: „Musia vidieť, že to tie deti baví, musia vidieť, že sa tie deti nejakou verejne prezentujú, že reprezentujú ich rodinu, komunitu, (...) že im to vytvára akoby nový spôsob života. Musia vidieť, že to má nejaký zmysel a že ich to niekam vedie, že sa im potom môže lepšie dariť v živote“ (KC).

Potrebná by bola aj **lepšia príprava trénerov**, aby šport nevedli príliš súťaživým spôsobom (tzv. len na výsledky), čo môže byť pre mnohé deti demotivujúce. Rovnaký dôraz by mali klásť na to, aby sa deti učili férovosti. Tréneri by tiež potrebovali mentorov, ktorí by ich učili vhodnejšej komunikácii s deťmi: „Prevýchova by tiež chcela nejakého kvázi mentora pre trénerov, aby im povedal, že nemôžeš na to dieťa kričať, chcieť od neho nemožné, ale treba sa s tým dieťaťom normálne porozprávať, že čo ťa trápi, prečo si dnes taký. Dieťa je predsa živá bytosť.“ (VÚC3) Uvedené návrhy respondentov naznačujú, že aj samotné vedenie športových aktivít môže byť pre deti bariérou, kedy nevhodná komunikácia trénerov či tlačenie na výsledky odrádza deti od ďalšej participácie, pretože nemajú zo športu radosť. Toto opatrenie uvádzali aj

vo vzťahu k rómskym deťom: „*To je o tom trénerovi. Mal by ich motivovať a komunikovať s rodičmi, pochváliť a nekritizovať silou mocou za nejaké maličkosti. Nevenovať sa mu okato, ide o ten štýl komunikácie. Rómske deti sú vďačné za všetko*“ (MsÚ).

Vo vzťahu k rómskym deťom viacerí respondenti uvádzali, že na to, aby športovali viac, by bolo potrebné, aby mali **športoviská bližšie k ich bydlisku** a nemuseli teda za športom dochádzať. To je v protiklade s vyjadrením jedného z respondentov vyššie, ktorý uviedol, že šport môže byť aj „cestou von“ zo segregovanej lokality. Rómski rodičia by však uvítali ihriská v blízkosti ich bydliska. Okrem toho by bolo potrebné, aby **podpora športu medzi rómskymi deťmi vychádzala zo škôl** a nie napríklad z komunitných centier: „*Školstvo je dostatočne podchytené, aby sa to tam mohlo rozvíjať. Škola má napríklad 50 učiteľov. U nás v meste sú traja sociálni pracovníci, ktorí majú pokryť voľnočasové aktivity aj sociálnu oblasť.*“ (KC)

Respondentka zo samosprávy navrhovala tiež zaviesť **kritérium inklúzie do dotačného systému mesta na podporu športu**, aby boli kluby motivované zapájať aj rómske deti.

ZHRNUTIE – ZÁKLADNÉ ZISTENIA

- Možnosti na športovanie sú v skúmanej lokalite veľmi dobré, dostupné sú prakticky všetky športy, avšak na väčšinu by museli rómske deti dochádzať z miesta svojho bydliska (okrajová mestská štvrť) pomerne ďaleko do iných častí mesta, čo predstavuje dodatočné finančné náklady.
- V meste existuje viacero športovísk a ihrísk, ktoré sa aj postupne dobudujú, pripravujú sa projektu revitalizácie vnútroblokov, z ktorých jeden sa chystá aj v susedstve lokality, v ktorej býva väčšina miestnych Rómov.
- V lokalite, kde bývajú miestni Rómovia, však zatiaľ kvalitné ihriská a športoviská neexistujú. Tie, ktoré dostupné sú, rómske deti využívajú len málo, pretože napríklad v prípade jedného ihriska, sa miestni obyvatelia stavajú kriticky k tomu, aby tam chodili Rómovia.
- Respondenti sa zhodli, že šport má pre deti zásadný význam, či už pre celkový telesný alebo duševný vývin, ale aj pre socializáciu. Jeden z respondentov označil šport za možnosť vzájomného spoznávania sa a búrania predsudkov väčšiny voči menšine. Iná respondentka zas považovala zapájanie sa rómskych detí do bežných športových klubov za „cestu von“ z vylúčenej lokality.
- Nie je známe, v akej miere sa rómske deti zapájajú do športových aktivít. Predpokladá sa, že v nízkej a mohli by sa viac, ale doteraz sa nad tým pravdepodobne nikto nezamýšľal a nehľadal možnosti, ako ich zapojiť intenzívnejšie.
- Respondenti uvádzali, že v prístupe k športu nemožno nikoho zvyhodňovať, ale zároveň priznávali, že rómske deti čelia istým bariéram – finančné, bariéry vyplývajúce zo sociálneho vylúčenia (napr. nižší sociálny a kultúrny kapitál rodičov) a bariéry súvisiace s nedôverou okolia voči rómskym deťom.
- Vnímanie prístupu rómskych rodičov aj detí k športu je do veľkej miery poznačené stereotypným vnímaním Rómov ako takým. Rómski rodičia sú vnímaní ako tí, ktorí nedokážu svoje deti viesť k štrukturovanej aktivite, lebo ich samých k tomu nikto nikdy nevedol. Rómske deti sú zase vnímané ako temperamentné, energické, pohybovo nadané, avšak bez schopnosti vydržať pri nejakej aktivite.
- Voči rómskym deťom je prítomná aj značná miera nedôvery zo strany učiteľov a inštitúcií, ktorá negatívne vplyva na ich motiváciu zúčastňovať sa športových a iných mimoškolských aktivít.
- Zapájanie rómskych detí do bežných športových klubov je vnímané pozitívne alebo neutrálne. Podľa

trénera atletiky dokonca mladí ľudia už etnicitu či národnosť vôbec neriešia, čo predstavuje pomerne dobrý potenciál do budúcnosti.

- Zhruba tretina rómskych rodín v skúmanej lokalite sú vo veľmi zlej sociálno-ekonomickej situácii a pre tieto rodiny je šport absolútne nemysliteľný.
- Informovanosť o športových možnostiach je do veľkej miery ponechaná na rodičoch, ktorí si informácie musia sami dohľadať. Isté informácie môžu získať na školách, kam ich posúva mesto ako ich zriaďovateľ. Ďalšie informácie môžu získať aj počas prezentačných akcií niektorých klubov na školách či počas prezentačnej akcie na námestí.
- V meste neexistuje systém podpory športových talentov. Takáto podpora existuje len na úrovni jednotlivých športových klubov a aj to len na ad hoc báze, teda podľa individuálneho posúdenia situácie.
- Mesto považuje športovanie detí za dôležité, v súčasnosti vytvára aj stratégie rozvoja športu a cieľom je vytvárať čo najlepšie podmienky pre šport a pohyb detí, o čom svedčí aj postupné budovanie ihrísk a športovísk. Rómske deti, resp. situácia rómskych detí z vylúčenej lokality a bariéry, ktorým čelia v prístupe k športu, však zatiaľ neboli nijako reflektované.

Záverečné zhrnutie

Dôležitosť športovania pre rozvoj osobnosti je nepopierateľná. V prípade začleňovania vylúčených skupín sa šport v odbornej literatúre uvádza ako jeden z kľúčových nástrojov. Napriek tomu sa však téme nevenuje dostatočná pozornosť.

Športovanie rómskych detí nebolo nikdy obsahom verejných politík, či už tých, ktoré sú zamerané na rozvoj športu celkovo, alebo tých, ktoré sa zameriavajú na integráciu Rómov. V prípade rómskych komunit sa verejné politiky obvykle zameriavajú na oblasti, ktoré sú vnímané ako najpálčivejšie a to bývanie, zamestnanosť, vzdelávanie a zdravie. Podpora športovania rómskych detí a mládeže je na okraji záujmu, ale rovnako je táto téma prehliadaná aj v oblasti podpory športu, športovania detí a mládeže. Sociálna inklúzia v športe je skôr vnímaná ako téma, ktorá sa týka ľudí so zdravotným postihnutím, už oveľa menej tiež tých, ktorí sú znevýhodnení z iných dôvodov, napríklad z dôvodu etnicity, nízkeho sociálneho statusu a podobne.

Na národnej úrovni absentuje jasné zadefinovanie kľúčových aktérov v oblasti podpory sociálnej inklúzie prostredníctvom športu. Taktiež nie sú stanovené úlohy a opatrenia pre zainteresované strany, ktoré by mali byť plnené, aby sa šport stal nástrojom začleňovania vylúčených a chudobných skupín a ktoré by mohli byť následne implementované na regionálnej a lokálnej úrovni. Systémové opatrenia sa týkajú takmer výlučne podpory budovania športovej infraštruktúry, avšak podpora pre sociálne programy v oblasti športu sa nespomína v žiadnych koncepčných materiáloch. Z našich zistení vyplýva, že je dôležité mať vypracovaný systém podpory pre chudobné a vylúčené skupiny na národnej úrovni a následne tento systém implementovať na regionálnej a lokálnej úrovni. Systém, ktorý bude obsahovať nielen finančné krytie, ale aj prístupy a metódy zapájania jednotlivcov so slabším sociálno-ekonomickým zázemím.

I napriek tomu, že súčasná legislatíva nikomu nebráni sa zapájať do športovania, sú tu bariéry, ktoré obmedzujú účasť detí z málo podnetného prostredia v športových aktivitách. Rovnakosť podmienok v oblasti športu pre tých, ktorí sa potenciálne môžu venovať športovým aktivitám, znamená praktickú bariéru, pretože deti z chudobných rodín nie sú v rovnakej situácii ako deti z bežných rodín. Finančná kondícia rodiny patrí medzi najdôležitejšie bariéry. Šport kladie na rodiny zvýšené nároky tak v podobe investovanej energie (vozenie na tréningy, na súťaže apod.), ale aj v podobe finančných nákladov na vybavenie, aj keď nie všetky športy sú rovnako finančne náročné. V rómskych rodinách je veľkou bariérou pre športovanie finančná stránka, najmä u tých z marginalizovaného prostredia sú aj minimálne registračné poplatky za členstvo v kluboch alebo krúžkoch nad možnosti rodinných rozpočtov. Všetky ďalšie formy organizovaného športu sú už potom len nákladnejšie. Ďalej musí rodina vynaložiť aj veľa času a ochoty, ak chce dieťa v športe podporiť. V neposlednom rade sú tu aj postojoyé bariéry. Na jednej strane u rodičov a rodín detí zo znevýhodneného prostredia, ktorí často nevidia zmysel v tom, aby sa ich dieťa venovalo intenzívne nejakému športu. Na druhej strane aj u tvorcov politík, športových organizácií a klubov, ktorí si myslia, že deti zo sociálne znevýhodneného prostredia sa nedokážu cielene venovať organizovanému športu, najmä preto, že nemajú dostatočnú podporu rodiny.

V prípade rómskych detí sa pripája aj bariéra z možného odmietnutia na základe príslušnosti k etnickej skupine. Preto je dôležité pracovať na scitlivovaní prostredia v oblasti športu voči rôznym odlišnostiam. Ukazuje sa, že len deklarovanie, že šport je pre všetkých nestačí. Je potrebné vyvíjať ciele aktivy, ktoré budú zamerané na vylúčené skupiny a budú ich systematicky začleňovať do majoritných športových klubov. V našich podmienkach sa totiž často inklúzia poníma ako vytváranie paralelných štruktúr. A je

tomu tak aj v športe, kedy sa pre sociálno-ekonomicky slabšie skupiny zriaďujú športové krúžky v nízkoprahových a komunitných centrách.

Pozitívne vnímame zistenie, že ak už rómske deti v niektorých tímoch sú, sú prijímané pozitívne a bez problémov zapadli, najmä ak sú pre tím prínosom v podobe svojho talentu. Talent a správanie sa dieťaťa je kritériom toho, či je dieťa prijaté a to bez ohľadu na to, či je rómske alebo nie. Šport má veľký význam pre rozvoj fyzických a sociálnych zručností detí, pomáha im organizovať voľný čas a mať štrukturovanejší prístup k aktivitám. Potenciálne má veľký prínos aj pre zlepšovanie interetnických vzťahov a sociálnu inklúziu, avšak je potrebné tomu venovať sústredenú pozornosť zo strany rôznych aktérov.

Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK)

CVEK je nezávislá mimovládna organizácia, ktorá sa snaží svojimi výskumnými, analytickými a vzdelávacími aktivitami prispieť k vytváraniu spravodlivejšej a súdržnejšej spoločnosti. Centrum vzniklo v roku 2005 a sídli v Bratislave. Jeho cieľom je systematicky prispievať k vytváraniu prostredia, kde sa každý človek môže cítiť ako hodnotná a rešpektovaná bytosť. Naša práca vychádza z ľudsko-právnych princípov, akými sú rešpektovanie dôstojnosti každého človeka a rozmanitosti spoločnosti.

Aktivity CVEKu sú zamerané predovšetkým na etnické, jazykové a náboženské menšiny, na inklúziu marginalizovaných skupín, či už ide o Rómov, migrantov alebo iné menšiny. Tematicky sú zamerané predovšetkým na oblasť vzdelávania, bývania, sociálnej situácie, interetnických vzťahov a politickej participácie.